

חקירת סיבות מוות

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

חקירת סיבות מוות פונקציות וסמכויות

מחקר משווה ביקורתי של המודל הישראלי בהשוואה למודלים שונים בעולם המערבי

פרק המבוא - כולל

הקדשה

הכרת תודה

תקציר

ד"ר מרדכי ארגמן

תרשים מס' 1 – נושא המחקר

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

הקדשה

חיבור זה מוקדש כל כולו לרעייתי האהובה, מירי העומדת לצדי מאז חברנו יחדיו והיינו לאיש אחד. בכל ימי לצידה לא ידעתי מחסור במאומה מרוב ההבנה, הנתונה, הכנות, היושר, הדאגה, התמיכה, העידוד, הויתור, החמימות, ההקרבה ושאר מעלות טובות, שכן אנוש חושק להתברך בהן, שהרעיפה עלי באהבה ובאצילות נפש. במהלך כל ימי לימודיי האקדמיים, למן התואר הראשון עד הלום, נשאה ברוב הנטל והדאגה לצורכי הילדים והבית, כדי לאפשר לי להתרכז ולשקוד על תלמודי. הגדילה לעשות כשהצטרפה אלי לשבתונים ולעבודת המחקר בארה"ב, דבר שבלעדיו אנה הייתי בא. את התואר המוענק לי בעבור עבודת מחקר זו, אני זוקף לזכותה ואם בכך יש עליה, הרי על כך ציוונו חז"ל בהלכה, לאמור: "עולה עמו" ומלבלבת כפרח אירוס הארגמן ואני מתמוגג כאיש ש-צהל מאושר, באשר כוכבי דרך באור יקרות המוקרן מדמותה של אשת החיל שלצדי ומזהור ה-הילה העוטפת בחום ובאהבה סביב לכתר המעטר את ראשה ומאירה את הבית כולו

הכרת תודה

ראשית דבר, בדחילו ורחימו, אודה לבורא עולם ה' יתברך על כל הטוב שהרעיף עלי בשנות חיי ועל בני ביתי היקרים לי בהם חנן אותי האל בחסדו הגדול, הטוב והמטיב. זיכני הבורא, חרף כל הקשיים, ונטע בי את הרעיון לעבודת המחקר, את היכולות להבין, לשמוע, ללמוד ולעמול בנחישות, בהתמדה, בשקידה ובראיה מקפת של היבטי המחקר, כדי להגדיל תורה ולהאדיר.

הרעיון לחקר משווה של שיטת המשפט הישראלית לחקירת סיבות מוות בהשוואה למודלים אחרים הנהגים ברחבי תבל לא היה יכול לרקום עור וגידים ללא הכוונתם ותרומתם הסגולית של מורי המנחים **פרופ' עמנואל גרוס ופרופ' דן ביין**, אשר למן הגיית הרעיון למחקר הנחו והכווינו אותי לגיבוש הצעת המחקר ולאחר מכן ליוו אותי פרק אחר פרק בהנחייה, בעצה בהערות ובהארות בונות ומכוננות והביאוני עד הלום. הנני מבקש להודות מקרב לב בתחושת ענווה וביראה כבוד ויקר לפרופ' **עמנואל גרוס** ולפרופ' **דן ביין** על כל הטרחה, העמל והזמן שהקדישו לי במפגשים, בקריאת החומר בהערות, בהארות ובמתן העצות שהחזירו אותי לדרך המלך כל אימת שנטייתו להלך על השוליים. תבורכו ברוב טוב ויקר.

תודה מקרב לב לפרופ' רות קנאי, אשר הערותיה להצעת המחקר, ובעיקר ביחס לצורך בפרק כללי על מהותו ותכלית קיומו של: "מוסד חקירת סיבות מוות" הביאוני ליחד פרק ראשון לתכלית תיפקודו של ה"שופט החוקר".

עבודת המחקר לא היתה יכולה להיות שלמה ללא בחינה מקרוב של שיטות עבודתם של חוקרי סיבות מוות, ה- Coroners וה- Medical Examiners במדינת New York ובמדינת Florida. תוך קיום ראיונות אישיים מונצחים בסרטו וידאו וברשם קול ותוך השתתפות כעמית מחקר בחקירת זירה ובנתיחה שלאחר המוות – Autopsy. הנני מבקש, איפוא להודות מעומק הלב לכל האנשים המופלאים, שקיבלו אותי ואת רעייתי בחמימות, בלב פתוח ולא חסכו מזמנם כדי למלא את כל משאלותי ובקשותי. ואלה האנשים היקרים להם אני מבקש להודות;

- **תודות ל- Honorable, Scott Schmidt, President New York State Association of County Coroners and Medical Examiners**, על מתן האפשרות להשתתף בהשתלמות של ה- County Coroners & Medical Examiners, שהתקיימה ב- **Verona NYS** בין התאריכים 28.3.08 – 30.3.08.
- תודות מיוחדות מעומק הלב ל- **Chief Medical Examiner Dr. Mary Jumbelic** על האירוח האישי בביתה ב- **Syracuse** מיום 30.3.08 עד ליום 2.4.08 ועל מתן האפשרות לשהות במחיצתה ובמחיצת כל צוות הפתולוגים והחוקרים במכון לרפואה משפטית שבראשותה ב- **Onondaga County, Syracuse**, כאורח מחקר. כן תודתי נתונה לפתולוגים **Dr. Abraham Philip**, ו- **Dr. Robert Stoppacher**, ולחוקרים **Joseph Lisi**, **Brian Erhet**, על הראיונות שהעניקו לי ועל האפשרות להשתתף ב- Autopsy ובחקירת זירות אירוע.
- תודות מקרב לב ל- **Deputy Chief Medical Examiner Buffalo Dr. Dianne Vertes**, על האירוח האדיב והמשכיל במכון הפתולוגי ב- **Buffalo**, מיום 3.4.08 עד ליום 7.4.08, כאורח מחקר. תודתי נתונה גם לראש המעבדה הטוכסיקולוגית **Dr. Robert J. Osiewicz** על

הסיור המודרך במעבדות ועל הראיון. כן מסורה תודתי לחוקר **Inv. Neal J. Hodgson** על הראיון שהעניק לי.

▪ תודות מעומק הלב ל- **Dr. Bruce Hyma** Chief Medical Examiner, Dade County, Miami Florida, על האירוח ועל הראיון שהעניק לי ביום 11.4.08, במכון הפתולוגי שבראשו הוא עומד.

▪ תודה מקרב לב לפרופ' שולמית אלמוג מהפקולטה למשפטים על שנה מדהימה, מעניינת ומרחיבה את הדעת בסמינר הדוקטורנטים שניהלה בטוב טעם, בחן ובמקצועיות מרשימה.

תרשים מס' 2 – מתן הרצאה בפני הצוות הפתולוגי ב- Syracuse שבמדינת New York

תוכן העניינים

<u>עמ' עמ'</u>	<u>מע'</u>	<u>הנושא</u>
1	1	הקדשה
7	2	הכרת תודה
16	8	תקציר
31	17	מבוא
21	17	1. תיאור כללי של נושא המחקר.
28	21	2. תכלית המחקר, הגדרת התיזה המרכזית והגדרת ההנחות והשאלות שבבסיס תיזת המחקר להיבטיה השונים.
28	28	3. חשיבות הנושא הנחקר.
29	28	4. שיטות המחקר.
29	29	5. שלבי הביצוע של המחקר
30	29	6. החידושים הצפויים בעבודת המחקר.
31	30	7. כללי אתיקה בחקירת סיבות המוות.
		<u>פרק ראשון - מהותו ותכלית קיומו של מוסד: "חקירת סיבות מוות"</u>
		1. הנחת המחקר בהיבט זה, על פי המודל האופטימאלי הנטען
		2. מהותה ותכליותיה של: "חקירה סטטוטורית", ברמה המושגית
		3. רשויות חקירה שתכליתן אכיפת הדין הפלילי.
		4. רשויות חקירה שתכליתן לבר פלילית.
		5. מהותו ותכלית קיומו של מוסד: "חקירת סיבות מוות"
		השוואת המודל הישראלי מהיבט זה למודלים אחרים, במדינות שבמחקר ההשוואתי.
		6. סיכום הדיון בתכליות שבבסיס חקירת סיבות מוות בשיטות המשפט השונות.
		7. המסקנה בדבר התאימות בין התכלית הלבד פלילית שבהנחת המחקר לרוב שיטות המשפט
		8. היחס בין הנחת המחקר בדבר התכליות הלבד פליליות, לבין עקרון: "הפרדת רשויות".
		<u>פרק שני - המצבים המחייבים חקירה על ידי המערך הפונקציונאלי לחקירת סיבות מוות.</u>
		1. הנחת המחקר.
		2. משמעות המושג: "מוות מסיבה בלתי טבעית".
		3. התנאי שעניינו: "סיבת המוות איננה ידועה".

עד עמ'	מע'	הנושא
		4. התנאי שעניינו: "קיום עניין לציבור בחקירת סיבת המוות ונסיבותיו".
		▪ דיון במצבים בהם קיים חשד שהמוות נגרם בעבירה, או עקב התאבדות.
		▪ דיון במצבים בהם מקרה המוות אירע בהיות המנוח במשמורת חוקית.
		▪ דיון במצבים בהם מקרה המוות אירע אגב פעולה שלטונית.
		▪ דיון במצבים בהם מקרה המוות נגרם עקב טיפול רפואי שגוי או רשלני
		▪ דיון במצבים בהם זהותו של המנוח איננה ידועה
		▪ דיון במצבים אחרים לאור פניה של פרקליט המחוז או אדם מעוניין
		5. חקירה ביחס למותו של חייל במסגרת שירותו הצבאי
		6. אופי תפקידו של ה"שופט החוקר", האם הינו בבחינת "חובה" או "רשות".
		7. סיכום.
		<u>פרק שלישי - המערך הפונקציונאלי לחקירת סיבות מוות.</u>
		1. הנחת המחקר.
		2. דיון במצב הקיים בשיטות המשפט שבמחקר ההשוואתי ההתפתחות ההיסטורית של פונקציית ה-"Coroner" באנגליה.
		3. המודלים הקיימים בשיטות המשפט המובאות במחקר ההשוואתי.
		4. שיטות המשפט בהן החקירה מתנהלת בידי: "שופט מן המניין"
		5. המודל הישראלי – הרקע ההיסטורי לשיטת ה"שופט החוקר".
		6. המערך הפונקציונאלי לחקירת סיבות מוות בישראל כיום.
		7. דיון בהנחת המחקר בדבר ההצדקה לקיומו של מערך פונקציונאלי עצמאי.
		8. סיכום ומסקנות.
		<u>פרק רביעי – היקף הסמכויות הדרושות לחוקרי סיבות המוות להשגת תכליות החקירה.</u>
		הנחת המחקר.
		<u>שער ראשון – הסמכויות הדרושות בתחום החקירה.</u>
		1. כללי.
		2. הטיפול בזירת האירוע בה נמצאת גופת המנוח.
		3. חקירת עדים, מתן צווים להצגת מסמכים, תפיסת ראיות ויחסי גומלין עם רשויות חקירה אחרות
		4. סמכויות ביחס לפומביות הדיון במהלך החקירה.

עד עמ'	מע'	הנושא
		5. הסמכות לנקוט בסנקציות, כדי להבטיח מילוי הוראות וצווים הניתנים על ידי ה"שופט החוקר".
		<u>שער שני – הסמכויות הדרושות לטיפול בגופת המנוח.</u>
		1. כללי.
		<u>2. הסמכות להורות על נתיחה שלאחר המוות – Autopsy.</u>
		▪ כללי.
		▪ הנחת המחקר ביחס לתנאים הדרושים לקיום הסמכות להורות על נתיחה שלאחר המוות.
		▪ דיון בתנאי הראשון, שעניינו: "הנתיחה דרושה לקביעת סיבת המוות במצבים המחייבים חקירה"
		▪ דיון בתנאי השני, שעניינו: "קיום אינטרס ציבורי לביצוע הנתיחה".
		▪ דיון בנסיבה הראשונה שעניינה: "קיים חשד סביר שהמוות נגרם בעבירה"
		▪ דיון בנסיבה שניה שעניינה: " קיים חשד שהמוות נגרם כתוצאה ממחלה עלומה או מדבקת "
		▪ דיון בנסיבה השלישית שעניינה: "קביעת זהותו של המנוח"
		▪ התנאים והשיקולים, שעל השופט החוקר לקחת בחשבון בבואו להחליט בדבר מתן צו לנתיחה הגווייה.
		▪ זכות הטיעון של קרובי המשפחה ביחס לנתיחה שלאחר המוות.
		▪ שיקולי דת, תרבות, מצפון ורגשות קרובי משפחת המנוח המהלך קבלת החלטות לניתוח הגווייה.
		▪ עקרון השלבים והמידתיות, כאמצעי עזר ליישום מבחן ה"איזון הראוי".
		3. הסמכות להורות על פתיחת הקבר והוצאת הגווייה, כסמכות עזר לצורכי בדיקה ונתיחה שלאחר המוות.
		4. הסמכות להחזיק ולשמר חלקי גופה, דגימות ורקמות, לבדיקות נוספות ולצרכים משפטיים.
		<u>שער שלישי – הסמכויות הדרושות לאור ממצאי החקירה.</u>
		1. הנחת המחקר, עובר לסמכויות הדרושות לאור ממצאי החקירה
		2. קביעת ממצאים והסקת מסקנות, ללא התייחסות פרסונאלית לאחריות פלילית, או אזרחית.
		3. מתן המלצות והעברת חומר החקירה לרשויות אחרות
		<u>פרק חמישי – מעמדם הזכויות של קרובי משפחת המנוח – Next of kin.</u>
		1. הנחת המחקר ביחס לזכויות קרובי משפחת המנוח – Next of Kin.
		2. הגדרה מושגית של: "קרוב משפחה" – Next of Kin.

<u>עד עמ'</u>	<u>מע'</u>	<u>הנושא</u>
		3. מעמדם וזכויותיהם של קרובי המשפחה ליטול חלק בחקירת סיבת המוות.
		4. מעמדם וזכויותיהם של קרובי המשפחה בכל הקשור לגוייית יקירם.
		5. זכויות קרובי המשפחה – Next of Kin בתום חקירת סיבת המוות
		<u>פרק שישי – זכויותיהם וחובותיהם של נחקרים.</u>
		1. הנחות המחקר ביחס לזכויותיהם וחובותיהם של נחקרים.
		2. המצב המשפטי כיום, ביחס לחובות ולזכויות הנחקרים בשיטת המשפט בישראל.
		▪ המצב המשפטי כיום, ביחס לחובות ולזכויות הנחקרים בשיטות המשפט במדינות שבמחקר ההשוואתי (12-3)
		▪ סיכום.
		<u>פרק הסיכום.</u>
		<u>רשימה ביבליוגרפית</u>

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

תקציר

1. הגדרת הבעיה הנחקרת.

אחד הערכים האנושיים המקודשים ביותר הוא ערך: "קדושת החיים". שעה שניטלים חייו של אדם שלא באופן טבעי, כאשר סיבת המוות איננה ידועה, או במקרים שבהם המוות מתרחש בשעה שהמנוח מצוי במשמורת חוקית זו או אחרת, או שזהותו של המנוח איננה ידועה, מתעורר הצורך, המהווה מכנה משותף, של כבוד המת, האינטרס האישי של קרובי המנוח והאינטרס של כלל הציבור, בחקירה לפני ולפנים, לגילוי סיבת המוות ולגילוי נסיבות התרחשותו, להשגתן של תכליות שונות ומגוונות במהותן. המצב המשפטי בסוגיה חשובה זו, כפי שהדבר בא לידי ביטוי במשפט הישראלי, בהשוואה לשיטות המשפט הקיים ב- England, Scotland, & Wales, New Zealand, South Australia, Indiana, Florida, ו- New York, ובפרובינציות בקנדה; Alberta ו- British Columbia וכן בצרפת, מקצתו לוקה בחסר, מקצתו טעון שינוי מהותי ומקצתו יוצר מצבים מעורפלים ובלתי ברורים. מוסד: "השופט החוקר", שבא במקום מוסד: ה- Coroner המנדטורי, כפי שנקבע ב- Coroners Ordinance 1926, הביא לשינויים משמעותיים, הן ביחס לתכלית קיומו של מוסד: "חקירת סיבות מוות" והן ביחס לסמכויותיו של השופט החוקר ויצר אי בהירות ביחס ליחסי הגומלין בין ה"שופט החוקר" לבין חוקרי המשטרה ויחידות חקירה ממלכתיות אחרות. המחקר המשווה, מעמיד את המודל הישראלי אל מול המודלים שביתר המדינות שבמחקר, משש נקודות מבט מרכזיות. המחקר הביקורתי חושף לקונות מהותיות והבדל משמעותי בתפיסת תכלית קיומו של מוסד: "חקירת סיבות מוות" במודל הישראלי בהשוואה למודלים שבמדינות האחרות, ואלה עיקרן: ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

- **תכלית קיומו של מוסד: "חקירת סיבות מוות" על ידי ה"שופט החוקר"** מעורפלת למדי. כלל לא ברור מה טיבה, האם מדובר בתכלית פלילית להבאת עבריינים לדין, או - לבר פלילית. בעיה יסודית זו היורדת לשורש תכלית החקירה מחייבת בחינת התכליות של מוסד זה במדינות שבמחקר המשווה והצבעה על המודל האופטימאלי.
- **המערך הפונקציונאלי לחקירת סיבות מוות.** מודל ה"שופט החוקר" בישראל, בסקוטלנד ובצרפת, אל מול המודלים האחרים שבהם חקירת סיבות מוות מתבצעת על ידי Coroner, או על ידי Medical Examiner, או התובע המחוזי, מצריך דיון בהצדקות להעדפת מודל ה"שופט החוקר".
- **היקף המצבים הנחקרים** לפי המודל הישראלי, לעומת יתר המודלים במדינות שבמחקר, לוקה בחסר מהותי, דבר המחייב בחינה יסודית של המצבים המחייבים חקירה.
- **סמכויותיו של ה"שופט החוקר" בישראל** בהשוואה לסמכויותיהם של חוקרי סיבות מוות במודלים שבמדינות האחרות, מחד מצוי בו חסר בעניינים מסויימים ומאידך, יש בו סמכות יתר למתן: "צו אישום", מה שלא קיים בשום מודל אחר. מצב זה מחייב דיון לגיבוש מודל אופטימאלי.
- **זכויות קרובי המנוח במודל הישראלי** לעומת אלה שבמדינות שבמחקר המשווה, מצביעה על חוסר התייחסות של המחוקק בישראל ביחס לזכויות מרכזיות ומהותיות של קרובי המשפחה יחסית לרוב המדינות האחרות. חוסר זה מחייב דיון לגיבוש המודל האופטימאלי.

▪ **זכויותיהם של הנחקרים לפי המודל הישראלי** לא מצאו ביטוי הולם בחוק בהשוואה למצב המשפטי הקיים ברוב המדינות האחרות. חוסר זה מחייב דיון לגיבוש מודל אופטימאלי.

2. **תמצית המסגרת התיאורטית והיישומית.**

המסגרת התיאורטית למחקר סביב המודל האופטימאלי ל"חקירת סיבות מוות", מושתתת על תפיסות משפטיות, מוסריות, תיאולוגיות וכלכליות, כעולה ממכלול הספרות הקיימת ביחס למודל בישראל, בהשוואה למודל הקיים במדינות; Scotland, England & Wales, France, New York, Florida, Indiana, South Australia, New Zealand, ובפרובינציות בקנדה; Alberta ו-British Columbia.

3. **השערות עיקריות וממצאים מרכזיים.**

המודל האופטימאלי לחקירת סיבות מוות, שבבסיס המחקר המשווה מושתת על הנחות מחקר עיקריות דלהלן:

מהותו ותכלית קיומו של מוסד: "חקירת סיבות מוות".

הנחת המחקר שבבסיס המודל האופטימאלי היא, שחקירת סיבות מוות צריכה להיות מוגבלת לתכליות בעלות אופי **לבר פלילי**, לפיכך החקירה צריכה להתמקד בהשגתן של התכליות הבאות:

- **קביעת זהות המנוח** ואיתור משפחתו הקרובה;
- **קביעת סיבת המוות**; מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©
- **קביעת נסיבות מותו של המנוח**;
- **הצבעה על ההתנהגויות ועל המחדלים**, מצד גורמים אלה ואחרים, לרבות המנוח, **ומתן המלצות** ביחס לאמצעים, שיש לנקוט בהם, כדי למנוע הישנות מקרים דומים בעתיד;

המצבים המחייבים חקירת סיבות מוות. הנחת המחקר על פי המודל האופטימאלי בהיבט זה היא, שיש לפתוח בחקירת סיבות מוות, בכל מקרה שבו:

- **המוות אירע בנסיבות, שבהן מדובר במוות בלתי טבעי, שנגרם מסיבה בלתי ידועה.**
המושג: "**מוות מסיבה בלתי טבעית**" - "**Unnatural death**" לא הוגדר בחוק ולכן יש צורך להגדיר מבחן רציונאלי לפיו תיעשה האבחנה בין מצבים אלה לבין מצבים של: "**מוות מסיבה טבעית**". על בסיס השיקולים האמורים, גובש המבחן הבא:
"**מוות מסיבה בלתי טבעית**" – פירושו:

"מת אדם בנסיבות הנותנות טעם סביר להניח, שהמוות לא היה מתרחש בו בזמן, אלמלא קדמו לו מעשים או מחדלים של המנוח עצמו, /או של אחרים, שבלעדיהם אין".

▪ **יש עניין לציבור בחקירת מותו של המנוח.**

לפי **הנחת המחקר**, "**עניין לציבור**" מתקיים באחד או יותר מן המצבים הבאים:

▪ **כאשר קיים חשד שהמוות נגרם בעבירה, או עקב התאבדות;** המחקר ההשוואתי בהיבט זה של האינטרס הציבורי, מראה כי בכל שיטות המשפט, יש חובה לפתוח בחקירה אם יש חשד שהמוות נגרם בעבירה, או במעשה אלימות, או כתוצאה מהתאבדות. במודל הישראלי אין ביטוי לחובה כזו.

▪ **כאשר מקרה המוות אירע בהיות המנוח במשמורת חוקית;** הנחת המחקר בענין זה היא, שמצבי המשמורת החוקית המוגדרים כיום בחוק חקירת סיבות מוות בישראל, אינם ממצים את כל המצבים האופטימאליים בהשוואה למצבים המוגדרים במודלים אחרים במדינות שבמחקר המשווה.

▪ **כאשר מקרה המוות אירע אגב פעולה שלטונית;** הנחת המחקר ביחס למצבים אלה היא, שקיים אינטרס ציבורי לחקירת נסיבות המוות, כפי שהדבר קיים בשיטות המשפט שבמחקר ההשוואתי. ודוק שבדרך כלל מדובר בפעילות משטרתית, המתבצעת לצורך מילוי תפקידיה. רק בהתקיים חקירה שכזו ניתן יהא לבחון, בין השאר, את הנהלים שבמסגרתם פעלו כוחות המשטרה, ולעמוד על כשלים מערכתיים, שהטיפול בהם יכול להביא למניעת הישנות מקרים דומים בעתיד.

▪ **כאשר מקרה המוות אירע עקב טיפול רפואי שגוי או רשלני;** הנחת המחקר, ביחס למצבים אלה מחייבת פתיחה בחקירת סיבת המוות ונסיבות התרחשותו. בדיון הקיים בישראל כיום, ישנה אפשרות שרופא של משרד הבריאות יפנה לבית המשפט בבקשה לפתוח בחקירת סיבת מותו של פלוני, אם ראה: "...**שסיבת המוות אינה טבעית, או היה להם יסוד סביר לחשש שסיבת המוות אינה טבעית**..." , אך אין חובה לעשות זאת, בניגוד למצב המשפטי הקיים במדינות אחרות שבמחקר ההשוואתי. ד"ר מקדבר ארנון, כל הזכויות שמורות ©

▪ **כאשר זהותו של המנוח איננה ידועה.** הנחת המחקר במצבים אלה היא, שיש לפתוח בחקירה על מנת לגלות את זהותו של המנוח. הרציונל שבבסיס הנחת מחקר זו הוא האינטרס המשותף המובהק של המנוח עצמו ושל קרובי משפחתו, לדעת על מציאת גופתו של יקירם וכדי שיוכלו להביאו לקבורה בהתאם למנהג עדתו ודתו, והאינטרס של רשויות המדינה לדעת את זהותו, לצרכים הרלוונטיים של המדינה.

▪ **בכל מקרה אחר, שלגביו השתכנע ה"שופט החוקר", לבקשת פרקליט המחוז, או לבקשת: "אדם מעוניין", שיש עניין לציבור בחקירת סיבת המוות.** הנחת המחקר בנוגע למצבים אלה היא, שלא ניתן למצות את כל המצבים האפשריים, עובר לאינטרס הציבורי לחקירת מקרי-מוות, במסגרת הקטגוריות שהובאו עד כה.

אשר לאופי תפקידו של ה"שופט החוקר", באם הינו בבחינת "חובה" או "רשות".

הנחת המחקר בעניין זה היא, שבמקרי-מוות, שיתרחשו במצבים שהובאו מעלה, תהא חובת דיווח ל"שופט החוקר" באמצעות המשטרה. ה"שופט החוקר" יפתח בחקירת סיבת המוות למיטת תכליות החקירה. ברור שהיקף החקירה משכה ותוכנה יהיו בהתאם לשיקול דעתו של ה"שופט החוקר", בשים לב לנסיבות כל מקרה לגופו.

המערך הפונקציונאלי לחקירת סיבות מוות. הנחת המחקר בהיבט זה היא, שהחקירה תתבצע על ידי גורם אובייקטיבי, עצמאי, לא מעורב, הזוכה לאימוץ הציבור ושאינו מזוהה עם הגורמים המופקדים על חקירת עבירות פליליות ועל אכיפת הדין הפלילי. מבין כל המודלים

הקיימים במדינות השונות, שבמחקר ההשוואתי, **הנחת המחקר** היא שהמודל האופטימאלי ביותר, למתן מענה לצרכים במציאות הישראלית, מן ההיבטים הרלוונטיים השונים, הינו מודל ה"שופט החוקר", בכפוף לשינויים המחוייבים בהתאם להנחות המחקר.

הסמכויות הנדרשות לחוקרי סיבות המוות. המצב המשפטי בישראל, כיום, מעורפל ביחס למקצת מן הסמכויות הקיימות, לוקה בחסר ביחס לסמכויות הנדרשות ולוקה ביתר ביחס לסמכויות למתן: "צו אישום". **הנחת המחקר**, עובר למודל האופטימאלי, מחייבת התייחסות לסמכויות **החקירה**, **לסמכויות ביחס לגוויית המנוח**, **ולסמכויות הנובעות ממצאי החקירה**. מערך הסמכויות נבחן במחקר ההשוואתי, בשלושה שערים דלהלן;

בשער ראשון נבחנו הסמכויות הדרושות בתחום החקירה על בסיס **הנחות המחקר** הבאות:

▪ **החקירה בזירת האירוע בה נמצאת גוויית המנוח.** **הנחת המחקר** בעניין זה היא, שדווח על מציאת גווייה במצב המחייב חקירת סיבת המוות יועבר, בזמן אמת, ל"שופט החוקר", באמצעות המשטרה. אם ה"שופט החוקר", ימצא לנחוץ, להגיע לזירה בה נמצאת הגווייה, יצא למקום ויבצע את פעולות החקירה המתבקשות, לרבות זימון פתולוג מהמכון הלאומי לרפואה משפטית לזירה לבדיקה חיצונית של הגווייה, ולמתן חוות דעת ראשונית, בטרם הזתה מהמקום. אם לא ימצא לנחוץ לצאת לזירה, יהא רשאי להורות לחוקרי המשטרה לבצע את פעולות החקירה ולהמציא לו את הממצאים.

▪ **חקירת עדים, מתן צווים להצגת מסמכים, ויחסי גומלין עם רשויות חקירה אחרות.** **הנחת המחקר** בעניינים אלה היא, שיש להעניק ל"שופט החוקר" בישראל סמכויות לזמן עדים לחקירה ולהציג מסמכים; לתת צווי חיפוש ותפיסת מוצגים, שיבוצעו על ידי המשטרה. המחוקק בישראל השווה, בסעיף 25 לחוק חקירת סיבות מוות, את סמכויותיו של ה"שופט החוקר", ביחס לזימון עדים לחקירה, ולקביעת מועדים ומקום לביצועה, לסמכויותיו של בית משפט השלום במשפט פלילי. אשר לסמכות החיפוש ותפיסת מוצגים, המחוקק שותק. גם ביחס ליחסי הגומלין בין ה"שופט החוקר" לבין חוקרי המשטרה וגורמי חקירה ממלכתיים אחרים המחוקק שותק, כך שבמצב המשפטי בישראל כיום, לא ברור מה חלקה של המשטרה בחקירה ומה חלקו של ה"שופט החוקר". במצב מעורפל כזה אין להתפלא על המציאות בה כל: "שופט חוקר" הישר בעיניו יעשה.

▪ **סמכויות ביחס לפומביות הדיון במהלך החקירה.** במהלך המחקר נמצא, כי בכל שיטות המשפט במדינות שבמחקר ההשוואתי, פומביות הדיון הינה עקרון מוביל וכך גם חובת הפרסום של ממצאי החקירה וזכות הציבור לדעת, למעט חריגים משיקולים של בטחון המדינה, שלום הציבור וצורכי חקירה פלילית עתידית. אכן, גם המחוקק בישראל קבע את עקרון "פומביות הדיון", יחד עם זאת, ברירת המחדל ביחס לחקירת סיבות מוות, משאירה את עניין: "פומביות החקירה" לשיקול דעת של בית המשפט. מצב משפטי זה תואם רק בחלקו את **הנחת המחקר**, היינו; ביחס לחקירת עדים בבית המשפט. חסרה התייחסות לחקירה בזירה בה נמצאת הגווייה וחסרה התייחסות לפומביות מהלך הניתחה שלאחר המוות, אשר מעצם טיבן הן מתבצעות בסטריליזציה גמורה מנוכחות קהל.

בשער השני נבחנו הסמכויות הדרושות לטיפול בגוויית המנוח על בסיס הנחות המחקר

הבאות:

▪ **הסמכויות להורות מה ייעשה בגוייה מעת גילוייה ועד לקבורתה**, במצב המשפטי כיום בישראל השליטה של ה"שופט החוקר", במה שייעשה בגוייה, מתחילה רק מרגע הגשת הבקשה למינויו כ"שופט חוקר". **הנחת המחקר** בעניין זה היא, שה"שופט החוקר" צריך לקבל את השליטה הבלעדית על הגוייה מעת גילוייה וקבלת ההודעה על מציאתה.

▪ **הסמכות להורות על נתיחה שלאחר המוות – Autopsy**. סמכויות ה"שופט החוקר" במצב המשפטי הקיים איננו תואם את הנחת המחקר המושתתת על מבחן ה"איזון הראוי" בין האינטרס הציבורי לחקירת סיבת המוות מחד, לבין האינטרס לשמור על כבוד המנוח מפני ניוול המת ועל רגשות קרובי המנוח הנובעים מאמונתם הדתית, תרבותית, מצפונית ומסורתית מאידך. במחקר ההשוואתי נבחן מכלול התנאים, הסייגים והשיקולים שיש להפעיל, עובר למתן צו נתיחה שלאחר המוות. ואלה הם התנאים והנסיבות:

תנאי ראשון, הנתיחה דרושה לקביעת סיבת המוות. תנאי זה עולה בקנה אחד עם הנחת המחקר, למעט מקרים בהם הנתיחה דרושה לקביעת זהותו של המנוח, שבהם הנחת המחקר מתירה את הנתיחה גם אם סיבת המוות ידועה.

תנאי שני, קיים אינטרס ציבורי לביצוע הנתיחה. הנחת המחקר שבבסיס מבחן ה"איזון הראוי" מצביעה על שלוש קטגוריות של נסיבות, שרק בהתקיים אחת מהן או יותר, יהא ה"שופט החוקר" רשאי לצוות על הנתיחה, ואלה הן:

▪ **נסיבה ראשונה. קיים חשד סביר שהמוות נגרם בעבירה**, ואין דרך אחרת להוכחת הקשר הסיבתי המשפטי לגרם המוות, בשים לב לנסיבות המקרה, זולת נתיחה שלאחר המוות. במצב המשפטי כיום, די אם "קיים יסוד סביר" לחשש שהמוות נגרם בעבירה או ברשלנות או בהזנחה" כדי להורות על הנתיחה. **לפי הנחת המחקר**, יש להוסיף לתנאי זה סייג נוסף, לאמור: "… ואין שום דרך אחרת להוכחת הקשר הסיבתי המשפטי לגרם המוות, זולת נתיחה שלאחר המוות". הנחת מחקר זו נובעת מהרציונל, שאם ניתן להוכיח בדרך אחרת את הקשר הסיבתי לגרם המוות, כי אז אין כל צורך בנתיחה.

▪ **נסיבה שנייה. קיים חשד סביר שהמוות נגרם ממחלה עלומה או מדבקת, שיש לה השלכה מסוכנת לבריאות הציבור**, ואין שום דרך אחרת לקבוע את סיבת המוות, זולת הנתיחה של הגוייה. המחקר בישראל לא נתן דעתו למצבים כאלה, כגון חשד למוות כתוצאה מ"מגפת הפרה המשוגעת", או "שפעת העופות", או "שפעת החזירים" וכל כיוצ"ב, למרות האינטרס הציבורי הזועק מהם והמחייב העדפתו על פני כל אינטרס פרטי אחר.

▪ **נסיבה שלישית. הנתיחה דרושה לקביעת זהותו של המנוח**. הנחת המחקר בעניין זה היא, שבהימצא גוייה במצב ובנסיבות שבהן זהותו של המנוח לא ידועה, ועל פי חוות דעת של רופא פתולוג, אין שום דרך אחרת לגלות את זהותו, זולת נתיחת הגוייה, כי אז ה"שופט חוקר", יהא מוסמך להורות על הנתיחה, כדי להביא לגילוי זהותו של המנוח. זאת גם, אם סיבת המוות ידועה ואין כל חשד שמוותו נגרם בעבירה. סמכות

כזו קיימת ברוב שיטות המשפט במדינות שבמחקר ההשוואתי. הרציונל להנחת מחקר זו יונק מן הצורך לשמור על כבוד המת להיקבר כמנהג עדתו ומהאינטרס של קרובי המנוח ורשויות המדינה לדעת על פטירתו והבאתו לקבורה ראויה, ובלבד שאין כל דרך אחרת לקבוע את זהותו של המנוח זולת הנתיחה שלאחר המוות.

בנוסף לשני תנאי הסף האמורים, **שבהנחת המחקר**, יש להוסיף כתנאי למתן צו הנתיחה את: **"זכות הטיעון"** של קרובי משפחת המנוח, ושל מי שעלול למצוא את עצמו חשוד בגרימת מותו של המנוח, נשוא החקירה. תנאי זה אכן קיים, אך יש להוסיף את השיקולים הגליטימיים של קרובי המנוח, להתנגד למתן צו הנתיחה, כמו למשל; **שיקולי דת, תרבות, מצפון ורגשות קרובי משפחת המנוח**. בחינה של שיטות המשפט במדינות שבמחקר ההשוואתי מראה, כי באחדות מהן, ניתן משקל לא מבוטל להתנגדות קרובי המשפחה, Next of Kin, לביצוע ה-Autopsy מטעמים של אמונה דתית, מנהגי עדה, מסורת תרבותית ומצפון, כמו, ב-New Zealand וכמו, ב-South Australia.

עקרון השלבים והמידתיות, כאמצעי עזר ליישום מבחן ה"איזון הראוי". גם לאחר קיום התנאים והנסיבות לגיבוש סמכותו של השופט החוקר למתן צו לנתיחת הגווייה לשם קביעת סיבת המוות, או לשם קביעת זהותו של המנוח, עדיין, **לפי הנחת המחקר**, על ה"שופט החוקר" להפעיל את סמכותו להורות על הנתיחה על פי עקרון ה"**מידתיות**" ובהתאם לכך להתיר את ביצוע הנתיחה בשלבים, החל מבדיקות חיצוניות, עובר לבדיקות פולשניות בהדרגה, ככל שהדבר נחוץ והכרחי לקביעת סיבת המוות ומהלך התרחשותו, או לקביעת זהותו של המנוח.

הוצאת גווייה מקברה לצורכי בדיקה - Exhumation, הנחת המחקר עולה בקנה אחד עם המצב המשפטי הקיים בישראל כמו גם במדינות שבמחקר המשווה, אך יש להתאים את הסמכות לפתיחת קבר והוצאת גווייה לשם בדיקה לכלל תכליות החקירה, שבהנחת המחקר, לרבות קביעת זהותו של המנוח.

הסמכות להחזיק ולשמר חלקי גווייה, דגימות ורקמות, לבדיקות נוספות ולצרכים משפטיים. המחוקק בישראל שותק בסוגיה חשובה ורגישה זו. **הנחת המחקר** היא, איפוא, שאין להחזיק ולשמר רקמות וחלקי גוף, אלא לפי בקשה מנומקת של הפתולוג המנתח, שתוגש ל"שופט החוקר", וסמכותו של השופט החוקר להתיר את הדבר מותנית במתן זכות השימוע לקרובי המנוח, בטרם מתן ההחלטה, למעט שימור דגימות מזעריות הדרושות לבדיקות נוספות לקביעת סיבת המוות.

בשער השלישי נבחנו הסמכויות הדרושות לאור ממצאי החקירה. על בסיס **הנחות המחקר** הבאות: בתום החקירה רשאי ה"שופט החוקר" **לקבוע ממצאים, להסיק מסקנות, להמליץ המלצות ולהעביר את חומר החקירה לרשויות ממלכתיות אחרות למיצוי תכליות קיומן**.

אכן, סמכויות אלה קיימות בשיטת המשפט הישראלית כיום, אלא שמעבר לכך, הסמכות המוענקת ל"שופט החוקר", למתן: "צו אישום" לפרקליט המחוז להגיש כתב אישום נגד פלוני בעבירה זו או אחרת בהקשר לגרם מותו של המנוח, אין לה אחרות בשיטות המשפט במדינות שבמחקר ההשוואתי, ולפי **הנחת המחקר**, דינה להתבטל. גם במדינות בהן המחוקק התיר לחוקרי סיבות המוות להתייחס לאחריות פלילית הוא לא הרחיק לכת עד כדי מתן סמכות להורות על הגשת כתב אישום, לא כל שכן, במדינות בהן המחוקק קבע במפורש שאין להתייחס לאחריות פלילית או נזיקית. לפי **הנחת המחקר**, יש להגביל את אופי המסקנות

וההמלצות, כך שלא תיקבע שום מסקנה ביחס לאחריות פלילית, או נזיקית של מאן דהוא באופן אישי. להבדיל מקביעת עובדות לאשורן. בצד קביעת העובדות, ה"שופט חוקר" יהא רשאי, על פי הנחת המחקר, להצביע על כשלים מערכתיים הנובעים מן הממצאים, כדי להביא לתיקון הכשלים לבל יישנו מקרים דומים בעתיד.

היבט אחר של הנחת המחקר הוא, שהשופט החוקר יהא רשאי להעביר העתק מחומר החקירה לרשויות ממלכתיות אחרות, על פי שיקול דעתו, כמו, יחידת המשטרה או פרקליטות המחוז, שבתחומן נתגלתה הגווייה, על מנת שאלה תפעלנה לאור הממצאים העולים מחומר החקירה למיצוי תכלית ייעודן, כפי שקיים ברוב שיטות המשפט שבמחקר המשווה.

זכויות קרובי משפחת המנוח - Next of Kin, מושתתות על בסיס הנחות המחקר הבאות: קרובי המנוח רשאים לפנות לבית המשפט ולבקש מינויו של "שופט חוקר" לחקירת סיבת מותו של יקירם וכן רשאים להשתתף באופן פעיל בהליכי החקירה, לחקור עדים, להציג ראיות מטעמם ולהיות מיוצגים. חוק חקירת סיבות מוות במתכונתו הנוכחית מתייחס רק לזכות לפנות לבית המשפט בבקשה למינוי "שופט חוקר". אשר ליתר הזכויות, שבהנחת המחקר, המחוקק שותק ומשום כך, במצב הנוכחי, כל "שופט חוקר" הישר בעיניו יעשה.

מעמדם וזכויותיהם של קרובי המשפחה בכל הקשור לגופת יקירם, נשוא החקירה. גם בעניין זה המצב המשפטי בישראל כיום לוקה בחסר. הנחת המחקר מתייחסת לשלושה עניינים;

▪ **זכות הטיעון**, עובר לבקשה למתן צו נתיחה של הגווייה, או לפתיחת קבר לצורכי בדיקת הגווייה, זכות זו קיימת כיום, הן בישראל, והן במדינות שבמחקר ההשוואתי.

▪ **זכות הנוכחות במעמד ביצוע הנתיחה** באמצעות רופא מטעמם.

▪ **הזכות לקבל את הגווייה בשלמותה** לשם הבאתה למנוחת עולמים. הנחת המחקר היא שיש להעניק לקרובי המנוח זכויות אלה, אלא שבמצב המשפטי הקיים בישראל המחוקק שותק, בה בשעה שברוב שיטות המשפט, במדינות שבמחקר ההשוואתי, קיים ביטוי ממשי לזכויות אלה, בכפוף לסמכויות חוקרי סיבות המוות להתיר החזקה ושימור דיגמות של רקמות ונוזלים לצורך בדיקות נוספות הדרושות לקביעת סיבת המוות.

זכויות קרובי המשפחה בתום החקירה. הנחת המחקר היא, שיש להעניק להם את הזכות דלהלן;

▪ **הזכות לקבל העתק מהפרוטוקולים של החקירה**, לרבות ממצאי ה"שופט חוקר", מסקנותיו והמלצותיו, למעט ראיות חסויות מטעמים של בטחון המדינה, או מטעמים של צורך ציבורי חשוב¹. גם ביחס לזכויות אלה המחוקק בישראל שותק ומשום כך, כל "שופט חוקר" הישר בעיניו יעשה. מהסקירה של שיטות המשפט הקיימות במדינות שבמחקר ההשוואתי עולה, כי בכל השיטות הוענקו לקרובי המנוח, זכויות לקבל העתק מפרוטוקול החקירה, לרבות עדויות, ממצאים, מסקנות והמלצות חוקרי סיבות המוות, לרבות פרוטוקול ה-Autopsy, ואף הקלטות וסרטי וידאו של הנתיחה אם נעשו.

¹. כאמור בסעיפים 44 ו-45 לפקודת הראיות (ני"ח) התשל"א-1971.

▪ **זכות הערעור כנגד החלטותיו, ממצאיו, מסקנותיו והמלצותיו של ה"שופט החוקר" בישראל**, במצב המשפטי הקיים כיום בישראל המחוקק עשה אבחנה בין הזכות להגיש ערעור לביהמ"ש המחוזי על החלטה של ה"שופט החוקר" להוצאת גווייה מקברה לצורכי בדיקה, כאמור בסעיף 27 לחוק חקירת סיבות מוות, לבין עתירה על כל החלטה אחרת של ה"שופט החוקר", המוגשת כיום רק בפני בית המשפט הגבוה לצדק. **הנחת המחקר** בעניין זה היא, שבמקום עתירות לבג"צ יש לקבוע זכות ערעור ביחס לכל דבר ועניין, הנוגע לחקירת סיבות מוות, בפני בית המשפט לעניינים מנהליים. בית משפט זה המכונה: "בג"צ קטן" מוסמך, בלאו הכי, לדון בערעורים על החלטות הנוגעות לצווים לפתיחת קבר לצורכי חקירה ובדיקת הגווייה, אין הגיון המצדיק הגשת ערעור לבית המשפט המחוזי על ההחלטה לפתיחת הקבר ובמקביל לו, הגשת עתירה לבג"צ על צו הנתיחה.

זכויותיהם של הנחקרים בחקירת סיבות מוות, מושתתות על הנחות המחקר הבאות;

▪ **זכות הייצוג בחקירה**. על רקע שתיקתו של המחוקק ביחס לזכות זו, ניתן לגזור את קיומה מכח זכויות היסוד בשיטת המשפט הנוהגת בישראל, לפחות כמו זכויות נחקרים בחקירה משטרתית, אלא **שהנחת המחקר** היא, שבחקירת סיבות מוות זכות זו רחבה יותר, כך שנחקרים יהיו רשאים להביא ראיות מטעמם ולחקור עדים באמצעות סניגורם, בעיקר אם הם חוסים בצילו של חשד בגרם מוות.

▪ **הזכות לחסיון מפני הפללה עצמית**, אין חולקין על קיומה של זכות זו והיא עולה בקנה אחד עם **הנחת המחקר**, יחד עם זאת יש לקבוע במפורש את כללי יישומה במסגרת חקירת סיבות המוות ואת היחס בינה לבין הצורך להבטיח את מימוש התכלית של גילוי סיבת המוות. **על פי הנחת המחקר**, עד הנדרש למסור ראיה שיש בה כדי להפילו יהא חייב למסור את הראיה ובלבד שהראיה, "לא תוגש נגדו במשפט שבו הוא מואשם בשל העבירה שהעובדה המתגלית מן הראיה היא יסוד מיסודותיה, אלא אם הסכים לכך". כפי שהדבר בא לידי ביטוי בשיטות המשפט במדינות שבמחקר ההשוואתי.

▪ **הזכות לשימוע**, גם אם הסמכות למתן צו אישום, כאמור בסעיף 32 לחוק חקירת סיבות מוות תבוטל, עדיין לפי **הנחת המחקר** השופט החוקר יהא רשאי לכלול בדו"ח החקירה המסכם המלצות מערכתיות ואחרות, וכן - להעביר העתק מחומר החקירה לרשויות ממלכתיות אחרות, על מנת שאלה תפעלנה למיצוי תכלית ייעודן. במקרים אלה, בטרם העברת חומר החקירה לרשויות האחרות, יש לתת לנוגעים בדבר, העלולים להיפגע מכך, זכות שימוע, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בשיטות המשפט במדינות שבמחקר ההשוואתי.

4. **מסקנות מדעיות וישומיות**. מורם מהנחות המחקר, כפי שהובא בפרקים השונים במסגרת המחקר ההשוואתי, שתמציתן הובאה בתקציר זה, שיש לנסח מחדש את חוק חקירת סיבות מוות, כך שיינתן ביטוי לשינויים העיקריים הבאים:

▪ קביעה מפורשת של מטרות החקירה, להשגתן של התכליות הלבר פליליות במהותן, להבדיל מחקירה פלילית;

▪ הגדרה מחדש של המצבים המחייבים חקירה. הגדרת המושג: "מוות מסיבה בלתי טבעית". בהגדרת המצבים יש לכלול מצבים של; חשד להתאבדות, הצורך לגילוי זהותו של המנוח, פירוט כל המצבים של מוות במשמורת חוקית, לרבות מוסדות גמילה

למיניהם, וכן מצבים של מוות אגב פעולה שלטונית ומוות אגב טיפול רפואי שגוי או רשלני. כמו-כן, יש לקבוע קטגוריה כללית לכיסוי מצבים מיוחדים.

- יש לקבוע חובת דווח ל"שופט החוקר" במצבים המחייבים חקירה ויש לקבוע את מתחם שיקול דעתו של ה"שופט החוקר" ביחס; להיקף החקירה, לטיפול בזירה בה נמצאת הגווייה, לפומביות הדיון ולכללי הפרסום, וביחס למשך החקירה, הפסקתה וחידושה.
- מודל ה"שופט החוקר" נמצא כמודל האופטימאלי בתנאי ישראל, אך יש לקבוע מסלול הכשרה בתחומי החקירה, איסוף ראיות וידע במדע הפורנזי, כתנאי למינוי שופטים למילוי התפקיד של "שופט חוקר".
- יש להגדיר מחדש את מכלול סמכויותיו של ה"שופט החוקר" בתחומי החקירה ואיסוף הראיות, הטיפול בגוויית המנוח למן קבלת ההודעה על גילויה, התנאים הנדרשים למתן צו לבדיקה ולנתיחה של הגווייה ולמתן צו לשמר דגימות, רקמות וחלקי גווייה לאחר שחרורה לקבורה. כן יש להגדיר את הסמכויות המתבקשות לאור ממצאי החקירה, היינו; הסקת מסקנות, מתן המלצות מערכתיות והעברת חומר החקירה לרשויות אחרות למיצועי תכליות תיפקודן. בצד כל זה יש לבטל את הסמכות למתן: "צו אישום", העומדת בניגוד לתכליות הלבד פליליות של החקירה.
- יש להגדיר את זכויות קרובי המנוח בכל הקשור, להשתתפותם במהלך החקירה, לזכויותיהם ביחס לגוויית המנוח מן ההיבטים השונים בכלל וביחס לנתיחה ולהוצאת הגווייה מקברה לשם בדיקה ונתיחה וביחס לשימור רקמות וחלקי גווייה בפרט
- יש להגדיר את חובות הנחקרים ואת זכויותיהם הכוללות את זכות הייצוג, הזכות לחסיון מפני הפללה עצמית ואת זכות השימוע.

פרק המבוא

1. תיאור כללי של נושא המחקר ומטרותו.

א. דברי הקדמה.

- במהלך שנות עבודתי השיפוטית², המתמקדת בתחום המשפט הפלילי, נתבקשתי לא אחת להתמנות כשופט חוקר בסיבת מותו של מנוח זה או אחר, אשר נמצא ללא רוח חיים בנסיבות המעלות חשד לכך, שסיבת מותו אינה טבעית וקיים חשד שמותו נגרם בעבירה.
- כן נתבקשתי, כשופט חוקר, בכל המקרים, שהובאו בפני, להורות על נתיחת הגווייה במכון לרפואה משפטית באבו כביר, על מנת לקבוע את סיבת המוות, ובד"כ, ניתן צו כמבוקש.
- בתפקידי כשופט חוקר, למדתי היטב את הוראות חוק חקירת סיבות מוות, התשי"ח – 1958, כמו גם את פסקי הדין העוסקים בתחום זה, לרבות עיון בתיקי חקירת סיבות מוות, שנוהלו על ידי עמיתי השופטים ומכל זה נוכחתי לראות, כי ההסדר הקיים איננו ממצה ומותיר שאלות בסיסיות וחשובות ללא מענה. הנה אחדות מן השאלות וההתלבטויות;
- מה טעם מצא המחוקק להחריג עניין חקירת סיבת מותו של פלוני מן העקרון בדבר; "הפרדת רשויות". הלוא לרשות המבצעת נתכנו עלילות אכיפת הדין הפלילי, חקירת חשודים והבאתם לדין³. מה מצא, איפוא, המחוקק להטיל משימה זו על מי שנמנה על הרשות השופטת?
- מהן, איפוא, התכליות, אשר לשם השגתן יצר המחוקק את פונקציית ה"שופט החוקר". האם תפקידו מתמצא בקביעה רפואית של סיבת המוות, או שבזה לא תמה מלאכתו, ועליו לחקור את נסיבות המוות ואת האחראים לכך. לשון החוק איננה מסויימת דיה ויש דעות פרשניות לכאן ולכאן, הן בספרות המשפטית והן בהלכה הפסוקה. כן נשאלת השאלה מדוע מצא המחוקק לנכון לבטל, בשנת תשכ"ה, 1965 את הפונקציה של חקירת פשעים מוקדמת, שהיתה נערכת על ידי שופט ביהמ"ש המחוזי⁵, ולהותיר את פונקציית השופט החוקר בסיבות מוות על כנו.
- שאלה מרכזית ובעייתית היא השאלה, כיצד על השופט החוקר למלא את מלאכתו. האם, למן הרגע שהוא ממנה את עצמו כשופט חוקר, עליו לבצע את כל פעולות החקירה של כל המעורבים האפשריים ושל כל החשודים האפשריים בעצמו, או שתפקידו מתמצא בכך שהוא נותן הוראות כלליות לחוקרי המשטרה ומעת לעת הוא מקבל דווח מצוות החוקרים על ההתפתחויות. המציאות בעניין זה מלמדת על חוסר אחידות בנושא, הבא לידי ביטוי בגישות הרבות והמגוונות של השופטים. ישנם

² הנני מתפקד כשופט בבתי משפט השלום במחוז חיפה משנת 1992.

³ כפי שנקבע בסעיפים 19 – 36 לחוק לתיקון סדרי הדין הפלילי (חקירת פשעים וסיבות מוות) התשי"ח – 1958.

⁴ כפי שנקבע בסעיף 226 (11) לחוק סדר הדין הפלילי, התשכ"ה – 1965.

⁵ כפי שנקבע בסעיפים 1 – 18 לחוק לתיקון סדרי הדין הפלילי (חקירת פשעים וסיבות מוות) התשי"ח – 1958.

מקצת מהשופטים שבאו מפרקטיקה קודמת של שירות במשטרה, כקציני חקירות, בעלי אוריינטציה ונסיון של חקירת פשעים, שגישתם לתפקיד, "השופט החוקר" שונה מעמיתיהם השופטים. שונות בגישה ובתפיסת התפקיד נובעת גם ממגוון הנסיבות שבהן מוגשות בקשות לשופט בבית משפט השלום להתמנות ל"שופט חוקר". יש ומדובר בנסיבות מותם של עצורים, שנמצאו תלויים בתאי המעצר, או בבתי הסוהר ויש ומדובר במותו של חשוד שנגרם במהלך אירוע משטרה. לעומת מקרים אלה של מוות בהיות המנוח במשמורת ישנם מקרים רבים של מציאת גופות אם בבתיים ואם ביערות וכל כיוצא באלה, בנסיבות המעוררות חשד שהמוות נגרם בעבירה, או התאבדות. מעורבותו של "השופט החוקר", מעבר למתן או לאי מתן צו לנתיחה שלאחר המוות, בחקירת המעורבים שונה ממקרה למקרה, יש והשופט החוקר מבצע בעצמו את חקירת המעורבים לרבות ביקור בזירת האירוע עם צוות טכנאי זיהוי, ובתום החקירה מגיש לפרקליטות המחוז את סיכום החקירה, הממצאים והמסקנות⁶, ויש שמעורבותו מעטה, כך שהוא משאיר את ביצוע החקירה בידי צוות החקירה המשטרה⁷.

- סוגייה אקוטית נוספת, שאין לה מענה בחוק הישראלי, מה שקיים במודלים אחרים מעבר לים, שיובאו במחקר ההשוואתי, היא סוגיית סמכויותיו של השופט החוקר. האם אותו שופט רשאי לצוות על מעצרו של חשודים ועל הארכת מעצרו, בהתאם לסמכויותיו כשופט של ביהמ"ש השלום. זאת ועוד, אם מתעורר הצורך במתן צווים כגון; צווי חיפוש, צווי הצגת מסמכים, או רשומות רפואיות וכל כיוצא-באלה, האם בצד היותו ה"שופט החוקר" בתיק הוא רשאי להפעיל את סמכויותיו, כשופט של בית משפט השלום, למתן הצווים האמורים? בענין זה החוק שותק.
- שאלה נגזרת נוספת היא השאלה, האם ה"שופט החוקר" המורה לפרקליטות להגיש כתב אישום נגד חשוד פלוני, **בהתאם לסמכותו לפי סעיף 32** לחוק חקירת סיבות מוות, רשאי לשבת על כס השיפוט במשפטו של אותו פלוני? ההנחה היא שלא, אך, בשונה מאמירה מפורשת בענין זה במודלים אחרים שיובאו במחקר ההשוואתי, המחוקק הישראלי, גם בענין זה, שותק.
- היבט נוסף שאין לו מענה בחוק חקירת סיבות מוות נוגע למצבים שבהם הדעת נותנת שהשופט החוקר עשוי להמצא במצב של ניגוד אינטרסים, כגון; שהמנוח הינו קרוב משפחתו או ידיד. נכון שבמצב כזה יימנע אותו שופט מלמנות את עצמו לתפקיד ויעביר את המשימה לשופט אחר, אך מה יעשה השופט החוקר אם בעיצומה של החקירה יתברר לו, כי החשוד בעבירה שגרמה למותו של המנוח הינו קרוב משפחה, או ידיד של המשפחה. נכון הוא שמצבים של ניגוד אינטרסים יכולים להתקיים גם בעבודתו השוטפת של שופט השלום, אך מן הראוי שהמחוקק יתן דעתו במפורש בחוק חקירת סיבות מוות, לאמור, כי הכללים החלים על השופט ביושבו על כס השיפוט – עובר למצבים של ניגוד אינטרסים, יחולו עליו גם בתפקידו

⁶ חס"מ (בימ"ש קריות) 101/03 **בענין המנוח מיכאל עמר**; חס"מ (בימ"ש קריות) 6/05 **בענין המנוח אלירן גולן** (לא פורסמו)

⁷ ראה חס"מ (בימ"ש קריות) 1/06, **בענין המנוחה פרידה ויזל**, ז"ל (לא פורסם)

כ"שופט חוקר". אין זאת כי אם במצב המשפטי הקיים, שאין בו מענה הולם למצבים האמורים, יחולו על "שופט החוקר" כללי המשפט המנהלי.

■ אחד העניינים המרכזיים הנמצא במתחם סמכויותיו של ה"שופט החוקר" הוא הסמכות לצוות על נתיחת הגווייה לשם קביעת סיבת המוות, כפי סמכותו בסעיף 26 לחוק. הפעלתה של סמכות זו, אשר ברוב המקרים, היא הסיבה המיידית, שבגללה מוגשות הבקשות למינוי שופט חוקר, מעוררת מחלוקת, בעיקר בקרב פלגים רבים מקרב היהדות הדתית/חרדית, אשר לפי שיטתם חל איסור גמור, מדאורייתא, לנתיח הגווייה. מחלוקת זו הביאה לא אחת למהומות ולפרעות קשים. גם בספרות הזרה קיימת התייחסות לאמונות דתיות ולתרבויות שבטיות שונות, כפי שהדבר יובא במחקר ההשוואתי.

שאלות אלה ואחרות נטעו בי את האתגר האקדמי, לחקר הנושא לעומקו, על מנת להביא לחידושים ולתיקונים הנדרשים לגיבושו של מודל מושלם יותר.

ב. כעת לתיאור כללי של נושא המחקר ומטרותיו.

ידוע לכל, ועל כך לית מאן דפליג, שקיימת דרך אחת סלולה ובטוחה לבוא לעולם והיא הריון ולידה. לעומת זאת, קיימות דרכים אין ספור, מהן טבעיות ומהן, עלומות ומסתוריות, שבהן מוצא האדם את דרכו לעולם הבא⁸. יש והאדם מת מוות טבעי בשיבה טובה, או לאחר מחלה קשה חשוכת מרפא ויש, שהאדם מוצא את מותו בנסיבות פליליות כתוצאה מרצח, הריגה או גרם מוות ברשלנות. לעתים מזומנות האדם עצמו שולח יד בנפשו, אם בתליה, אם בירי ואם בדרך אחרת וגם במקרה כזה אין לשלול מעשה רשלנות של גורמים אלה ואחרים, בנסיבות העניין. לעתים מזומנות מדובר במוות פתאומי, בטרם עת, או במוות בנסיבות בלתי מוסברות. כן יש להבחין בין מצבים שבהם האדם מוצא את מותו בהיותו בביתו, או בבית חולים, בהיותו מאושפז לצרכי ריפוי, לבין מקרים, שבהם האדם מוצא את מותו בהיותו במשמורת חוקית במוסד ממלכתי זה או אחר, כמו; בית מעצר; בית סוהר; בית חולים לחולי-נפש; מוסד או מעון חסות לנוער עבריין או לנוער במצוקה וכל כיו"ב. ברוב המקרים של המקרים האמורים ודומיהם, קיים אינטרס ציבורי מובהק לפתוח בחקירה על מנת לברר את עובדותיו של כל מקרה לאשורו, במטרה לקבוע את סיבת המוות, את נסיבות התרחשותו ואת האחראים לו.

ג. מטרת המחקר היא, איפוא, לחקור ולבחון, לפני ולפנים, את המערך הפונקציונאלי, שבידיו הפקיד המחוקק הישראלי את מלאכת החקירה לקביעת סיבת המוות בכל אחת מן הסיטואציות המפורטות לעיל ודומיהן ואת האמצעים המשפטיים⁹, שהמחוקק העמיד לרשותו לשם ביצוע תפקידו. אשר לאמצעים, יש כמובן לאבחן בין אמצעים לוגיסטיים, לרבות כח-אדם מקצועי ומיומן, לבין סמכויות תחקיתיות, כמו: סמכויות חקירה; כפיית זימון לחקירה בצווי הבאה; סמכויות חיפוש; סמכויות עיכוב; סמכויות לתפיסת מוצגים; סמכויות להורות על נתיחה שלאחר המוות, לרבות הסמכות לשמור דגימות מן

⁸ דברים דומים הובעו במאמרם של, Prof Lawrance M. Friedman and J.D. Paul W Davies, California Death Trip, 36 Ind. L. Rev. 17.

⁹ הכוונה למכלול הסמכויות המוענקות לשופט החוקר, אל מול המודל האופטימאלי ואל מול הסמכויות המוענקות לחוקרי סיבות מוות בשיטות המשפט שבמחקר ההשוואתי.

הגווייה עד לתום החקירה, או עד לתום ההליכים המשפטיים, שייפתחו בעקבותיה וכן הסמכות להורות על הוצאת גווייה מקברה לצורכי בדיקה וכל כיו"ב.

ד. לנושא הנחקר, לפי המצב המשפטי הקיים ברוב מדינות המערב, ולפי הספרות המשפטית הענפה בתחום זה, שיובאו וייסקרו בפירוט במהלך המחקר, יש, איפוא, מספר אינטרסים מרכזיים, שהאינטרס הציבורי מחייב להסדירם כדבעי. נראה, כי עיקר האינטרסים השונים מעוגן בסעיף 19 לחוק חקירת סיבות מוות, התשי"ח-1958, לאמור:

"19. מת אדם ויש יסוד סביר לחשש שסיבת מותו אינה טבעית או שמותו נגרם בעבירה, וכן מת אדם בהיותו נתון במעצר או במאסר או בהיותו מאושפז בבית חולים לחולי נפש או במוסד סגור לילדים מפגרים, רשאי היועץ המשפטי לממשלה או בא כוחו, קצין משטרה, רופא או כל אדם מעונין, לבקש מאת שופט של בית משפט השלום שבתחום שיפוטו אירע המוות או נמצאת הגווייה (להלן – שופט חוקר) לחקור בסיבת המוות".

ה. להלן האינטרסים השונים;

האינטרס הציבורי באכיפת הדין הפלילי¹⁰, לאמור; גילוי עבירות, איסוף ראיות, תפיסת עבריינים והבאתם לדין. כאשר מדובר בנסיבות, כמפורט לעיל, בהן עולה חשד שמותו של האדם, שגווייתו נמצאת בנסיבות מחשידות, נגרם בעבירה, או במקרה של התאבדות, ברור, שהאינטרס הציבורי מחייב לפתוח בחקירה, כדי לברר את סיבת המוות ואת האחראים לה לשם תפיסתם, ובכלל זה, איסוף ראיות ומיצויין והבאתם של האחראים לדין.

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

על פי ברירת המחדל הקיימת בדין הישראלי, הטיל המחוקק את מלאכת אכיפת הדין הפלילי על משטרת ישראל, זאת מכח האמור בסעיף 3 לפקודת המשטרה (נ"ח) התשל"א - 1971¹¹, בו הגדיר המחוקק באופן כללי ועקרוני את תפקידי המשטרה, ומכח האמור בסעיף 59 לחוק סדר הדין הפלילי (נ"מ), התשמ"ב - 1982¹². בו הטיל המחוקק על המשטרה את מלאכת החקירה הפלילית כל אימת שנודע לה, אם על פי תלונה ואם על פי מידע שהגיע אליה בכל אמצעי שהוא, על ביצוע עבירה. בסיפא לסעיף 59, האמור, קבע המחוקק, שקצין משטרה בדרגת פקד ומעלה רשאי להורות, שלא לחקור בעבירה כלשהי, "אם היתה רשות אחרת מוסמכת על פי דין לחקור בעבירה". כאן נכנס לתמונה מוסד, "השופט החוקר". מבחינה היסטורית יש להבחין בין, הפונקציה של: "חקירת פשעים מוקדמת" לבין הפונקציה של: "שופט חוקר סיבות מוות" ולתת הסבר לכך שהפונקציה הראשונה בוטלה על ידי המחוקק ואילו הפונקציה השנייה של השופט החוקר בסיבות מוות נותרה על כנה. להלן פירוט והסבר.

¹⁰ על מושג האכיפה ועל מושג היעילות באכיפה ראה, מ. ארגמן, אכיפת הדין הפלילי בישראל – פונקציות וסמכויות, בהוצאת תמר 1988, עמ' 46-16.

¹¹ סעיף 3 לפקודת המשטרה (נ"ח), התשל"א-1971 קובע לאמור: "משטרת ישראל תעסוק במניעת עבירות ובגילויין, בתפיסת עבריינים ובתביעתם לדין....". דמ"י, תשל"א, 390.

¹² סעיף 59 לחוק סדר הדין (נ"מ) התשמ"ב-1982 קובע לאמור: " נודע למשטרה על ביצוע עבירה, אם על פי תלונה ואם בכל דרך אחרת, תפתח בחקירה; ואולם בעבירה שאינה פשע רשאי קצין משטרה בדרגת פקד ומעלה להורות שלא לחקור אם היה סבור שאין בדבר ענין לציבור או אם היתה רשות אחרת מוסמכת על פי דין לחקור בעבירה". (ההדגשה שלי מ.א.) ס"ח תשמ"ב מס' 1043 עמ' 43.

1. **האינטרס הציבורי בגילוי סיבת המוות, כאשר קיים חשש שסיבת המוות אינה טבעית.**
אף הוא מעוגן בסעיף 19 לחוק, בביטוי: "מת אדם ויש יסוד סביר לחשש **שסיבת מותו אינה טבעית**..." (ההדגשה שלי מ.א.). השאלה הנשאלת בהקשר זה היא, מה משמעות המושג: "**אינה טבעית**". לאור מבנה הוראת החוק, אין מדובר במוות שנגרם בעבירה, שהרי מצבים אלה מכוסים בהיבט הראשון הנ"ל. השאלה היא, איפוא, מהי כוונת המחוקק בביטוי זה. אין זאת, כי אם המחוקק התכוון למצבים, כגון; מוות פתאומי בלתי מוסבר, תאונות למיניהן, אירועים של אסון המוני, דליקות, שטפונות וכיוצא באלה. במודלים אחרים, שיובאו במחקר ההשוואתי, קיימים מצבים, שבהם מתגלית גופה של אדם בנסיבות בהן מדובר במוות פתאומי, שסיבתו בלתי ידועה, כאשר על פניו, אין סימני אלימות חיצוניים או ממצאים רפואיים, שיכולים להסביר את סיבת המוות. הצורך לחקור בסיבות המוות במקרים כאלה מתחייב מהצורך להגן על שלום הציבור בכללותו, לבל יחזרו על עצמם¹³.

2. **האינטרס הציבורי בהבטחת שלומם ובריאותם של אלה המוחזקים במשמורת חוקית.** גם אינטרס זה מעוגן בסעיף 19 לחוק, לאמור: "**בהיותו נתון במעצר או במאסר או בהיותו מאושפז בבית חולים לחולי נפש או במוסד סגור לילדים מפגרים**". כמו ברוב המודלים הזרים שיובאו במחקר ההשוואתי, גם המחוקק הישראלי מצא לנכון להגן על אוכלוסיית המוחזקים במשמורת חוקית, שבריאותם ובטחונם האישי מופקדים בידי רשויות המדינה השונות, לבל יוחזקו בתנאים בלתי נאותים או ללא טיפול רפואי, או פסיכיאטרי כנדרש, לרבות הגנה מפני גורמים עוינים, מקרב עמיתיהם למשמורת, המבקשים להתנכל להם.

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

2. **תכלית המחקר, הגדרת התיזה המרכזית והגדרת ההנחות והשאלות שבבסיס תיזת המחקר להיבטיה השונים.**

התכלית הכוללת של המחקר הינה, איפוא, לבחון את ההסדר, שבשיטה הישראלית הנוהגת, על פי חוק חקירת סיבות מוות, התשי"ח – 1958 ועל פי החוקים הרלוונטיים האחרים, בהשוואה למודלים מגוונים בשיטות משפט מערביות אחרות ומגוונות, על מנת לגבש את המודל הקוהרנטי האופטימאלי ולהוכיח את הנחות היסוד המונחות בבסיס המחקר, כפי שיוגדרו להלן. התיזה המרכזית למחקר מושתתת, איפוא, על המודל התיאורטי הנטען להלן, כמודל אופטימאלי, לחקירת סיבות מוות. התיזה המרכזית הינה הסך הכולל של ההנחות בשאלות המחקר המשניות, שכל אחת מהן מתייחסת להיבט מסויים במודל התיאורטי, המורכב מן ההיבטים הבאים:

א. **מהותו של מוסד: "חקירת סיבות מוות" ותכליתה;**

הנחת המחקר בהיבט זה, על פי המודל האופטימאלי הנטען, היא, שחקירת סיבות מוות במהותה צריכה להיות חקירה משפטית לבר פלילית, מה שאין כן כיום במודל הישראלי,

¹³ לא למותר לציין כאן, כי מהוראות החוק שהובאו לעיל, עובר לחשד לביצוע עבירות פליליות, המחוקק יצר רשות מוסמכת אחרת לחקור על פי דין, אך חיותה של רשות זו, שהיא ה"**שופט החוקר**", מותנית בכך, שהיועץ המשפטי לממשלה, בא-כוחו או קצין משטרה, רופא או אדם מעונין, יגישו בקשה לשופט של בימ"ש השלום, שבתחום שיפוטו אירע המוות, או נמצאה הגוויה ולבקשו לחקור בסיבת המוות. ודוק, שהמחוקק לא הסמיך את השופט לייזום מעצמו מינויו כשופט חוקר בענין פלוני או פלמוני, והותיר את הדבר ליוזמתם של היועץ המשפטי לממשלה, לבי"כ, לקצין משטרה ולצד מעונין.

בניגוד למודלים אחרים שבמחקר ההשוואתי. הדבר יוכח אגב השוואה לשיטות משפט אחרות. הדיון בהיבט זה של שאלת המחקר יעסוק, בין השאר, בשאלות הבאות:

1) מהותה ותכליותיה של: "חקירה סטטוטורית", ברמה המושגית;

2) מהותו ותכלית קיומו של מוסד: "חקירת סיבות מוות".

שאלות אלה תיבחנה, בין השאר, על פי המודלים הבאים:

- מודל ה"פונקציה הכוללת" במלאכת חקירת סיבות מוות¹⁴;
- מודל, "ייחודיות הפונקציה", במלאכת חקירת סיבות מוות¹⁵;

ב. הגדרת המצבים המחייבים חקירת סיבות מוות:

הנחת המחקר בהיבט זה היא, שבמצבים מסויימים הפתיחה בחקירה צריכה להיות עניין שבחובה ולא בשיקול דעת, כפי שקיים כיום לפי סעיף 19 לחוק חקירת סיבות מוות. הטענה שבהנחת המחקר היא, שיש לפתוח בחקירת סיבות מוות, בכל מקרה שאירע בנסיבות שבהן מדובר במוות בלתי טבעי, שנגרם מסיבה בלתי ידועה, וקיים עניין לציבור בחקירה, לקביעת סיבת המוות ונסיבות התרחשותו. זאת כאשר מדובר בנסיבות בהן קיים חשד, שמותו של המנוח נגרם בעבירה, או לצורך גילוי זהותו של המנוח, או שמדובר במותו של אדם בהיותו במשמורת חוקית, או שמותו נגרם תוך כדי פעולה שלטונית. בהיבט זה תיבחן שאלת היקף הנסיבות שבהן על הרשות הממונה, בין אם מדובר ב-"שופט חוקר", "Coroner", "Medical Examiner", או ב- **procureur de la République**, לפתוח בחקירה. היינו; באלו נסיבות של מציאת אדם ללא רוח חיים, על חוקר סיבות המוות להיכנס לפעולה, לחקור ולהגיע לממצאים, שהמחוקק מטיל עליו. זאת ועוד, במודלים שונים שמעבר לים, המחוקק הגדיר מצבים שונים, כגון אסונות, תאונות ושריפות, שלא הסתיימו במוות, ואף על פי כן, המחוקק הטיל על ה- **Coroner**, לפתוח בחקירה. הנחת המחקר היא שחקירת מקרים אלה לא ייכללו במתחם תפקידו של חוקר סיבות המוות.

השוואת המודל הישראלי מהיבט זה למודלים אחרים, כגון אלה הנוהגים באנגליה, אירלנד, סקוטלנד, ארה"ב, קנדה, אוסטרליה, ניו זילנד וצרפת מראה, כי מיתחם המשימות והתפקידים המוטלים על חוקרי סיבות המוות, אשר בד"כ נקראים, "Coroner", או "Medical Examiner", במדינות האמורות, או **procureur de la République**, או **officier de police judiciaire**¹⁶, שבמודל הצרפתי, הרבה יותר מקיף ומגוון, מעבר לאלה שבמודל הישראלי. סיטואציות אלה תפורטנה במחקר

¹⁴. תכליות החקירה בתחומים השונים יכולות לכלול מספר היבטים. כגון; גילוי סיבת המוות הרפואית ללא כל קשר לאשם פלילי או אחריות בנויקין, גילוי עבירות, גילוי עבריינים, והבאתם לדין. אם התפקיד המוטל על הרשות הממונה, בין אם זה "שופט חוקר" ובין אם זו רשות אחרת, כולל השגתן של כל התכליות מכל ההיבטים, משמע, שהמחוקק הפקיד בידיה את ה"פונקציה הכוללת". לא כן אם המחוקק לא הפקיד את השגת כל התכליות על רשות אחת, אלא - מקצתן הפקיד בידי רשות אחת ומקצתן הפקיד בידי רשות אחרת.

¹⁵. כאשר המחוקק מפקיד את השגתן של תכליות החקירה בידי רשות אחת, באופן בלבדי, כי אז; היא נהנית מ"ייחודיות הפונקציה". לא כן, אם המחוקק מפקיד את השגתן של התכליות על רשויות אחדות במקביל, כגון; על חוקרי המשטרה מזה וגם על ה"שופט החוקר" מזה.

¹⁶. סעיף 74 ל- Code de Procedure Penale.

ההשוואתי¹⁷. המודל הישראלי, כיום, לא עולה בקנה אחד עם המודל האופטימאלי שבהנחת המחקר, בניגוד למודלים בשיטות משפט אחרות, כפי שיוכח במחקר ההשוואתי.

ג. המערך הפונקציונאלי לחקירת סיבות מוות:

הנחת המחקר בהיבט זה היא, כי חקירת סיבות מוות צריכה להתבצע על ידי גורם אובייקטיבי, בלתי מעורב הזוכה לאימון הציבור ושאינו מזוהה עם הגורמים המופקדים על חקירת עבירות פליליות ועל אכיפת הדין הפלילי. היבט זה מתבקש לאור תכליתה של חקירת סיבות מוות, כנובע מההיבט הראשון לעיל. בהיבט זה תיבחנה, בין השאר, השאלות הבאות:

▪ שאלה ראשונה; בידי מי הפקיד המחוקק, במודלים השונים, שיובאו במחקר ההשוואתי, את מלאכת החקירה וקביעת סיבות ונסיבות המוות, בשים לב להתפתחות ההיסטורית של מוסד ה-Coroner באנגליה, שהיווה מקור השראה לרוב המדינות שיובאו במחקר ההשוואתי ובתוך כך, תיבחן גם שאלת ההצדקה לקיום העצמאי של מוסד: "חקירת סיבות מוות"¹⁸.

כאן תיבחן אישיות חוקר מקרי-מוות, על פי הנסיבות הבאות:

▪ מקרי – מוות, מסיבה לא טבעית, שסיבותיהם אינן ידועות. הנחת המחקר היא, שהחקירה תיעשה על ידי ה"שופט החוקר";

▪ מקרי – מוות, שסיבותיהם אינן ידועות וקיים חשד לכך, שהמוות נגרם בעבירה. הנחת המחקר היא, שהחקירה בכל הקשור לגילוי סיבת המוות ולתכליות לבר פליליות תבוצע על ידי ה"שופט החוקר", בעוד שבמקרים בהם קיים חשד לכך שהמוות נגרם בעבירה, החקירה לגילוי המבצעים, לאיסוף הראיות ולהבאתם לדין תתבצע על ידי היחידה המשטרתית הנוגעת בדבר. תפקידו של השופט החוקר במקרים אלה יצטמצם ויתמקד בבירור סיבת המוות, ככל שזו איננה ידועה ובעיקר תפקידו של השופט החוקר יתמקד בדיון בבקשה למתן צו לנתיחת הגווייה שלאחר המוות ולתכליות לבר פליליות;

▪ מקרי-מוות, שאירעו בהיות המנוח במשמורת, כגון; מעצר, מאסר, מוסד חסות, בי"ח לחולי נפש וכיו"ב, כשאינן חשד אפרירי לכך שהמוות נגרם בעבירה. הנחת המחקר היא שהחקירה תבוצע על ידי ה"שופט החוקר";

¹⁷. להמחשת הדברים, יובאו הוראות שונות בדברי החקיקה במדינות השונות, שבהן פירט המחוקק את הסיטואציות, שבהן קמה חובת הדיווח ל-Coroner. ראה; סעיף 13 ל-Coroner Act 2006, בניו זילנד; סעיף 6 ל-Indiana Cod Chapter 14, 2, 36 – סעיפים 9 ו-10 ל-'British Columbia' Chapter 72 [RSBC 1996] Coroners Act (Canada); סעיפים 17 ו-18 ל-Coroner Act 1962 (Ireland); סעיף 8 ו-11 (5) ל-Coroner Act 1988 (C. 13) "Reportable Death" בסעיף 3 ל-Coroners Act 2003 (South Australian Consolidated Acts). אקדים ואציין כי לפי סעיף 10 לחוק זה מוקם בימ"ש לחקירת סיבות מוות, מה שנקרא: "Coroner's Court" ובסעיף 21 לחוק הוגדרו מצבים בהם ביהמ"ש מקיים חקירות, ובין השאר, גם במקרים מסויימים שבהם לא נגרם מוות כלל ועיקר, כמו במצבים של נעדרים או במצבים של דליקות או תאונות בהן נפצעים בני אדם או ניזוק רכוש; הגדרה דומה למקרים שצריכים להיות מדווחים ל-Coroner בטסמניה נמצאת בסעיף 3 ל-Coroners Act 1995 (Tasmania), מקרים בהם על ה-Coroner לפתוח בחקירה מפורטים בסעיף 24 לחוק האמור; בסעיף 13 ל-Coroner Act 1997 (Australian Capital Territory), הגדיר המחוקק את תפקידיו של ה-Coroner; ראה גם מגוון התפקידים המוטלים על ה-Coroner, לפי New South Wales Consolidated Acts, Coroners Act 1980. בסעיף 13 לחוק קבע המחוקק את מקרי המוות שעל ה-Coroner לחקור ובסעיף 15 לחוק קבע המחוקק מקרי – התלקחות אש ופיצוצים שעל ה-Coroner לחקור.

¹⁸. הקיים ברוב המדינות, שיובאו במחקר ההשוואתי, למעט המודל הקיים בצרפת.

▪ מקרי-מוות שאירעו אגב פעולה שלטונית, כגון פעולה משטרתית, או כל גורם ממלכתי אחר.

▪ מקרי – מוות, שבהם הגווייה נמצאת במצב שאיננה ניתנת לזיהוי ואין כל דרך אחרת לקבוע את זהותו של המנוח ללא נתיחה שלאחר המוות. הנחת המחקר היא שהחקירה תבוצע על ידי ה"שופט החוקר";

▪ **שאלה שניה**, ההצדקה למודל המוצע **בהנחת המחקר** לפיה יש להפקיד את מלאכת החקירה בידי "שופט חוקר", שהינו גורם שיפוטי, אובייקטיבי, הנהנה מאימון הציבור. מודל זה עדיף מהפקדת מלאכת החקירה בידי גורם חקירה ממלכתי אחר, לבר משטרת, כפי שנקבע במודלים אחרים, שיובאו במחקר ההשוואתי. אגב הדיון בשאלה זו, עובר להפקדת מלאכת החקירה בידי מי שמכהן, בו זמנית, כשופט מן המניין, תיבחן השאלה, כיצד הדבר מתיישב עם עקרון: "**הפרדת הרשויות**" – "**Separation of Powers**".

המודל הישראלי בו קיים מודל ה"שופט החוקר" ייבחן, איפוא, אל מול מודלים אחרים, דהיינו; מודל ה- **Coroner**, הנוהג באנגליה, בחלק ממדינות ארה"ב, בקנדה, באוסטרליה, באירלנד ובניו-זילנד; מודל ה- **Medical Examiner**, הנוהג בחלק ממדינות ארה"ב ובחלק מהפרובינציות בקנדה; מודל ה- **Sheriff** הנוהג בסקוטלנד. כמו-כן, תיעשה השוואה בין המודלים האמורים לבין המודל הנוהג בשיטת משפט קונטיננטלית. המודל שיובא יהא המודל הנוהג בצרפת, בו סמכויות החקירה נתונות ל- **procureur de la République**, או **officier de police judiciaire**, כפי שיפורט בגוף המחקר המשווה.

ד. **הסמכויות הדרושות לביצוע חקירת סיבות מוות:**

הנחת המחקר בהיבט זה היא, שיש להעניק לחוקרי סיבות מוות סמכויות, מוגדרות ומדודות, בהתאם למודל האופטימאלי שבהנחת המחקר, בתחום החקירה, בתחום הסמכויות ביחס לגופת המנוח ובתחום הסמכויות המתבקשות לאור ממצאי החקירה, על מנת למנוע הישנות מקרי-מוות בנסיבות דומות. כמו-כן, בבסיס הנחת המחקר, ההנחה שאין לכלול בממצאי החקירה עניינים הנוגעים לאחריות פלילית או אזרחית כלפי אדם מסויים, להבדיל מציון עובדות אובייקטיביות. המודל הישראלי לא עולה בקנה אחד עם המודל האופטימאלי שבהנחת המחקר גם בעניין חשוב זה, בניגוד למודלים בשיטות משפט אחרות שבמחקר ההשוואתי. הנחת המחקר בהיבט זה של הסמכויות תידון משלוש נקודות מבט והן:

▪ **סמכויות בחקירה;**

הנחות המחקר הנטענות כאן מתייחסות להיבטים הבאים:

• יש להסדיר בחוק או בתקנות את כללי החקירה בזירת מציאת הגווייה, לרבות מצבים בהם על ה"שופט החוקר" לקבוע אם להגיע לזירה בטרם הזזת הגופה ממקומה, או שמא יטיל מלאכה זו על יחידת החקירה המשטרתית הנוגעת בדבר. במקרה זה יש לקבוע את יחסי הגומלין בין ה"שופט החוקר" לבין חוקרי המשטרה במקום;

- יש להסדיר בחוק, או בתקנות את הסמכות להורות על הצגת מסמכים ומוצגים שונים ועל תפיסת מוצגים;
- יש לקבוע את כלל פומביות הדיון כברירת מחדל ובציודו, הגדרת מצבים יוצאים מן הכלל בהם הדיון יתקיים בדלתיים סגורות, כך גם ביחס לאיסור הפרסום של פרטים ממהלך החקירה וממצאה;
- הנחת מחקר נוספת מחייבת מתן סמכויות ל"שופט החוקר" לנקוט בסנקציות לאכיפת ציות לצווים ולהוראות, הניתנים על ידו, כלפי המפרים, על מנת לממש ולקיים את הליכי החקירה כתקנם, למיצוי תכליתה.

הנחת המחקר הכללית ביחס להיבטים האמורים היא, כי ההסדר הקיים כיום בשיטת המשפט הישראלית, לגבי מקצתם הוא שותק ולגבי מקצתם הוא אינו ממצה. זאת ועוד, הדואליות האופפת את תכלית חקירת סיבות המוות, אשר מחד מיועדת לקביעת סיבת המוות ומאידך יכולה לשמש בסיס למתן: "צו אישום"¹⁹ על ידי השופט החוקר²⁰, ואי הבהירות בתחומים אלה, גורמות לחוסר אחידות בשיטות החקירה של ה"שופטים החוקרים" השונים, הן בתפיסת מהות התפקיד והן ביחס לשיטות החקירה ויחסי הגומלין עם שאר גורמי החקירה המשטרתיים והאחרים.

הנחת מחקר נוספת, במודל האופטימאלי, בתחום החקירה, היא ההנחה שיש להעניק ל"שופט החוקר" סמכויות להורות לגורמי חקירה אחרים לסייע במלאכת חקירת סיבת המוות, על ידי ביצוע פעולות חקירה, או בדיקות מעבדה מסויימות, דבר שלא הוסדר כדבעי על ידי המחוקק הישראלי בניגוד למחוקקים בשיטות משפט אחרות על פי המודלים השונים, שמעבר לים²¹.

המצב המשפטי ביחס לשאלה, האם ה"שופט החוקר" רשאי להפעיל את סמכויותיו הרגילות כשופט, במקביל להפעלת סמכויותיו כ"חוקר סיבות מוות". ייתכנו מצבים שבהם, תוך כדי מהלך חקירת סיבות המוות על ידי השופט החוקר מתעורר חשד שמותו של המנוח, נשוא החקירה, נגרם בעבירה והמשטרה פותחת בחקירה משלה לגילוי העבריינים. במסגרת החקירה המשטרית יכול שחוקרי המשטרה יפנו לבית המשפט, כדבר שבשגרה להוצאת צווי חיפוש בבתי חשודים, צווי מעצר וכל כיוצא באלה. לא מן הנמנע שהשופט החוקר, בדבר מותו של המנוח, נשוא החקירה המשטרית, הוא גם ה"שופט התורן" שבפניו מוגשות בקשות אלה. באין הוראה

¹⁹. על פי סמכותו, כאמור בסעיף 32 לחוק חקירת סיבות מוות, התשי"ח – 1958.

²⁰. דבר הנוגד את הנחת המחקר, עובר ל"מהות חקירת סיבות מוות" ולתכליתה.

²¹. אביא, לשם השוואה והמחשה, מגוון סמכויות, מרכזיות שהמחוקק האנגלי העניק ל- Coroner הממונה, על פי האמור ב- (Coroners Act 1988 (C. 13)). הסמכות למנות לעצמו סגן (Deputy Coroner), ולמנות עוזר (Assistant Deputy Coroner), לפי סעיף 6 לחוק; כאשר מדובר במצבים שיש לבצע את החקירה בעזרת חבר מושבעים (Jury), הוסמך ה- Coroner לקבוע ולזמן את חבר המושבעים, כאמור בסעיף 8 לחוק; אם מי שזומן לשמש בחבר המושבעים מסרב להופיע מוסמך ה- Coroner לקנוס אותו, כאמור בסעיף (b) 10 לחוק; הסמכות להורות על נתיחת הגופה לקביעת סיבת המוות, (Post Mortem), כאמור בסעיף 19 לחוק והסמכות להורות על העברת הגופה למקום שבו הנתיחה צריכה להתבצע, כאמור בסעיף 22; הסמכות לזמן רופאים למתן עדות, כאמור בסעיפים 20 - 21 לחוק; הסמכות להורות על הוצאת הגופה מהקבר לצורכי בדיקה, כאמור בסעיף 23 לחוק. סמכויות דומות ואחרות המפורטות בחוקים של מדינות אחרות, כמו; מחוזות שונים באוסטרליה, פרובינציות שונות בקנדה ומדגם מייצג של מדינות בארה"ב, יובאו במחקר השוואתי עצמו.

בחוק המגבילה את ה"שופט החוקר" בהפעלת סמכויותיו הרגילות בהליכים שבשגרה השופטים מפעילים את סמכויותיהם ללא כל מגבלה. אין גם הוראה בחוק הקיים הקובעת, כי "שופט חוקר" מנוע מלישב בדין במשפטו של מי שמואשם בגרימת מותו של המנוח, נשוא חקירת סיבת המוות שאותו שופט ניהל בעצמו. ודוק שלפי המצב המשפטי הקיים, מוסמך שופט חוקר להורות על מתן צו אישום נגד אדם מסויים בגרם מותו של המנוח, נשוא החקירה ולא מתקבל על הדעת שאותו שופט ידון בתיק הפלילי כנגד אותו אדם. הנחת המחקר בעניין זה היא שעל המחוקק להסדיר סוגיות אלה, כפי שהדבר מוסדר ברוב שיטות המשפט שבמחקר ההשוואתי, כפי שיובהר בפרק הרביעי העוסק במגוון הסמכויות המוענקות לחוקרי סיבות מוות.

▪ סמכויות ביחס לגופת המנוח;

הנחות המחקר על פי המודל האופטימאלי, בכל הקשור לטיפול בגופת המנוח, לבדיקתה, לביצוע נתיחה שלאחר המוות ולהחזקת חלקי גופה, דגימות ורקמות לאחר שחרור הגופה לקבורה הן אלה:

- אשר לסמכויות להורות מה ייעשה בגופה מעת גילוייה ועד לקבורתה, לרבות בדיקות היצוניות ונתיחה שלאחר המוות, הדרושות לקביעת סיבת המוות, הנחת המחקר היא שסמכויות אלה אמורות להינתן למי שממלא תפקיד של "חוקר סיבות המוות";
- אשר לסמכות להורות על נתיחת הגופה לקביעת סיבת המוות, ואשר לסמכות להורות על הוצאת הגופה מקברה לצורכי בדיקה או לצורכי נתיחה שלאחר המוות, הנחות המחקר הן: **ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©**
- יש למצות כל אפשרות ל- Virtual Autopsy לקביעת סיבת המוות בטרם ביצועה של נתיחת הגופה. רק אם באמצעים הטכנולוגיים שיהיו קיימים מעת לעת לא יהא ניתן לקבוע את סיבת המוות תותר הנתיחה.
- בכל מקרה יש לערוך איזון אינטרסים בין האינטרס הציבורי בביצוע הנתיחה לבין האינטרס של קרובי המנוח המתנגדים לנתיחה מטעמי דת, תרבות, מנהג או תפיסות מוסריות, בהתאם לנסיבות כל מקרה לגופו.
- יש להחליף את התנאי, שנקבע בסעיף 9 לחוק האנטומיה והפתולוגיה, לגיבוש סמכותו של השופט החוקר להורות על נתיחה שלאחר המוות, היינו: **חשד שהמוות נגרם "בעבירה, ברשלנות או בהזנחה"**, במבחן אחר והוא, שבנסיבות המקרה **"האינטרס הציבורי מחייב נתיחה שלאחר המוות"**. חשד שהמוות נגרם בעבירה יכול להוות מקרה פרטי לאינטרס הציבורי.

יתר התנאים הדרושים לגיבוש סמכותו של חוקר סיבות המוות להורות על נתיחת הגופה יפורטו במחקר ההשוואתי להלן.

- אשר לשימור חלקי גופה, דגימות או רקמות במשמורת במכון הפתולוגי, הנחת המחקר היא שהדבר יותר, אך ורק ביחס לכמויות מזעריות, ככל שהדבר דרוש לבדיקות מתקדמות לשם קביעת סיבת המוות, וזאת בהמלצת הפתולוג המנתח ובהוראת ה"שופט החוקר". במודל הישראלי הקיים אין כל התייחסות לעניין זה, כפי שהדבר מוסדר בשיטות משפט אחרות שיובאו המחקר ההשוואתי.

■ סמכויות בעקבות ממצאי החקירה;

הנחת המחקר, ביחס לסמכויות שיש להעניק ל"שופט החוקר" בעקבות ממצאי החקירה ומסקנותיו צריכה לעלות בקנה אחד עם הנחת המחקר שבבסיס מהותו של מוסד: "חקירת סיבות מוות" ותכליתה, שהובאה לעיל. ההנחה היא, איפוא, שאין לכלול בממצאי החקירה עניינים הנוגעים לאחריות פלילית או אזרחית כלפי אדם מסויים, להבדיל מציון עובדות אובייקטיביות. המודל הישראלי לא עולה בקנה אחד עם הנחת מחקר זו, שכן; אחת הסמכויות שהמחוקק העניק לשופט החוקר²² היא הסמכות למתן: "צו אישום"²³. זהו צו המחייב את הפרקליטות להגיש כתב אישום כנגד מי שהשופט החוקר הורה. סמכות זו, לא רק שאיננה קיימת ברוב השיטות האחרות, שבמחקר ההשוואתי, אלא שהמחוקק ברוב השיטות השונות, שיובאו במחקר, קובע במפורש, שאל לו ל- Coroner, להתייחס, בסיכום ממצאי החקירה, בשום צורה, לשאלות של אחריות פלילית או אזרחית²⁴. סמכות זו, שהוענקה לשופט החוקר הישראלי, הינה סמכות מופלגת ומעוררת קושי קונספטואלי חוקתי, כפי שיפורט במחקר ההשוואתי.

ה. זכויות קרובי המשפחה – Next of Kin;

הנחות המחקר ביחס לזכויות קרובי המשפחה הן, ששומה על המחוקק לעגן כראוי בחקיקה או בתקנות את מלוא מעמדם וזכויותיהם, לאמור:

■ יש להעניק לקרובי המשפחה מעמד בכל מהלך החקירה, לרבות הזכות לייצוג בידי סניגור, הזכות לחקור עדים, הזכות להבאת ראיות, הזכות לקבל העתק מהדו"ח הפתולוגי של הנתיחה שלאחר המוות והזכות לקבל העתק מפרוטוקול החקירה, העתק ממצאי ה"שופט החוקר" וממסקנותיו.

■ אשר לנתיחה שלאחר המוות, הנחת המחקר היא שעל ה"שופט החוקר" לפעול תוך התחשבות מקסימאלית ברגשותיהם, באמונתם הדתית והמסורתית של קרובי המשפחה ולתת להן את המשקל היחסי הראוי בבואו להפעיל את מבחן איזון האינטרסים בכל הקשור לשאלת הנתיחה בנתיחה שלאחר המוות. המעמד שהמחוקק הישראלי העניק²⁵, לקרובי המשפחה, המכונים בפיו: "אדם מעוניין"²⁶, הינו מצומצם ביותר, בהשוואה לרוב שיטות המשפט, כפי שיובא ויובהר במחקר ההשוואתי. המחוקק הישראלי הותיר עניין חשוב זה לפרקטיקה הנוהגת בבתי המשפט²⁷. בדיקת

²². בסעיף 32 לחוק חקירת סיבות מוות התשי"ח – 1958.

²³. ראו בעניין זה, בג"צ 535/89 ריציוול נ' כבי שופט בימ"ש השלום בחיפה – ד. גרשון, פ"ד מד(1) 441; בג"צ 4225/01 1990/01 היועמ"ש לממשלה נ' השופט יוסף אלרון ואח', מאגר נבו.

²⁴. ראה למשל הוראת סעיף 111(6) ל-11 (Eng) Coroners Act 1988 (C. 13).

²⁵. בחוק חקירת סיבות מוות, התשי"ח – 1958.

²⁶. בסעיף 19 לחוק הגדיר המחוקק את המושג: "אדם מעוניין" כך: "בן זוגו של הנפטר, הוריו, הורי הוריו, צאצאיו, אחיו ואחיותיו".

²⁷. על פי הפרקטיקה הנוהגת בבתי משפט השלום, אין מקיימים דיון בבקשה למינוי שופט חוקר לפי סעיף 19 לחוק חקירת סיבות מוות, ובוודאי שלא מקיימים דיון בבקשה למתן צו לנתיחת הגופה או להוצאתה מהקבר לשם בדיקתה, אלא בנוכחות בני המשפחה, אם הם ידועים וניתן לזמנם לדיון. ראה למשל, בג"צ 4225/01 דליה כהן ואח' נ' שר הבטחון ואח', פ"ד נח(4) 155; חס"מ 101/03 (בימ"ש – קריות) בענין המנוח מיכאל עמר; חס"מ 6/05 (בימ"ש – קריות) בענין המנוח אלירן גולן. (לא פורסמו).

המודלים בשיטות משפט, שיובאו במחקר ההשוואתי, מעלה כי לקרובי המשפחה – **Next of Kin**, ניתן מעמד הן בהליכי החקירה והן ביחס לנתיחה שלאחר המוות.

▪ זכות הערעור על ממצאי ה"שופט החוקר", על מסקנותיו, המלצותיו והחלטותיו. המצב כיום הוא שעל החלטה הנוגעת לפתיחת קבר והוצאת הגוויה לבדיקה יש ערעור לבית המשפט המחוזי ואילו על החלטה הנוגעת למתן צו לנתיחת הגופה הדרך היחידה לעתור נגד ההחלטה הינה פניה לבג"צ. הנחת המחקר בעניין זה היא כי יש לקבוע זכות ערעור, על כל עניין הקשור לחקירת סיבת המוות, בפני בית המשפט לעניינים מנהליים, כפי שיובהר וינומק בפרק הדין בזכויות קרובי המשפחה.

1. חובות הנחקרים וזכויותיהם ;

הנחת המחקר בהיבט זה היא, שיש להגדיר את זכויות הנחקרים, הכוללות את הזכות לייצוג, הזכות לחיסיון מפני הפללה עצמית והזכות לשימוע בטרם קביעת עובדות וממצאים העלולים לפגוע בהם באופן אישי. גם בעניין זה, המצב המשפטי הנוהג כיום בישראל לא עולה בקנה אחד עם המודל האופטימאלי שבהנחת המחקר, בניגוד למודלים בשיטות משפט אחרות שיובאו במחקר ההשוואתי.

בצד הפן האחד שבהנחת המחקר ביחס לזכויותיהם של הנחקרים, קיים הפן השני, המתייחס לחובותיהם. הנחת המחקר בעניין זה היא, שיש לקבוע את חובת הציות לצווים הניתנים על ידי ה"שופט החוקר" ובכלל זה, החובה להתייצב לחקירה במקום ובמועד, שייקבע בזימון מטעם השופט החוקר והחובה להציג מסמכים וחפצים לפי דרישה של השופט החוקר.

3. חשיבות הנושא הנחקר. ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

א. אם ישנו דבר בעל חשיבות עליונה לאינטרס הציבורי הינו קדושת החיים. כאשר מתגלה אדם ללא רוח חיים בנסיבות, שבהן סיבת המוות איננה ידועה כל צרכה, בין אם קיים חשד שמותו נגרם בעבירה מצד אדם אחר, בין אם מותו נגרם בנסיבות בלתי מוסברות, ובין אם מותו נגרם בהיותו חוסה במשמורת חוקית. ברור שהציבור בכלל, ובני משפחת המנוח בפרט, הינם בעלי אינטרס מובהק, שגורם ממלכתי מוסמך ובעל הכשרה מתאימה ומיומנות יחקור בנסיבות המקרה, כדי לקבוע את סיבת המוות ואת כל הנסיבות והגורמים שהביאו למוות.

ב. ממקרא תיאור נושא המחקר להיבטיו השונים כמובא לעיל, ניתן להיווכח במידת החשיבות של המחקר בנושא. הנה כי כן, ההסדר הקיים בישראל, בהשוואה למודלים הקיימים ברחבי העולם, אינו ממצה דיו את כל ההיבטים הטעונים הסדר מלא ומפורש. חשוב, איפוא, לערוך מחקר מקיף, שכן בחינת המודלים, שיובאו להשוואה תאפשר לימוד היתרונות, שבכל אחד מהם, שגיבושם יחדיו עשוי להביא לגיבוש מודל אופטימאלי לחקירת סיבות מוות, שיהא בבחינת מסד לשניוניים הדרושים בחוק חקירת סיבות מוות, התשי"ח – 1958.

4. שיטות המחקר.

א. לאור מהותו ואופיו של נושא המחקר, המושתת על המצב המשפטי הפוזיטיבי הקיים בישראל ובשיטות המשפט המגוונות במדינות שבמחקר ההשוואתי, הרי שמטבע הדברים, עיקר המחקר הינו עיוני.

ב. כלי המחקר הינם, איפוא, הוראות הדין, הפסיקה של בתי המשפט, ככל שהדבר בא לידי ביטוי מנקודות המבט המחקריות השונות, וכן כתבי מלומדים וספריהם, הנוגעים, הן לעקרונות המשפט הכלליים והן להיבטים הספציפיים השונים של נושא המחקר.

ג. עבודת המחקר כללה, בין השאר, את הפעילויות הבאות:

▪ השתתפות בוועידת השתלמות שאורגנה על ידי ארגון ה- County Coroners & Medical Examiners במדינת ניו-יורק, שהתקיימה ב- Turning Stone Resort Casino בעיר Verona NYS, בין התאריכים 28.3.08 – 30.3.08.

▪ שהות במכון הפתולוגי ב- Syracuse כאורח מחקר של ה- Chief Medical Examiner Mary Jumbelic מיום 30.3.08 עד ליום 2.4.08. במהלך שהותי במכון נכחתי בנתיחה שלאחר המוות וכן יצאתי עם החוקרים של המכון לזירות בהן נמצאו גופות נפטרים, לצורכי חקירה, בה השתתפו גם חוקרי המשטרה ונציגי ה- District Attorney.

▪ שהות במכון הפתולוגי ב- Buffalo כאורח מחקר של ה- Deputy Chief Medical Examiner Dianne Vertes, ד"ר מיום 3.4.08 עד ליום 7.4.08.

▪ שהות במכון הפתולוגי ב- Miami – Dade County כאורח מחקר של ה- Chief Medical Examiner Bruce Hyma, ד"ר מיום 11.4.08 וראיון עמו ביום 11.4.08.

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

5. שלבי הביצוע של המחקר

▪ בשלב הראשון, המחקר התמקד בניתוח עיוני של המודל הישראלי לחקירת סיבות מוות, מן ההיבטים העיקריים השונים, בהשוואה למודלים אחרים ברחבי העולם, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בהוראות החוק, בפסיקה ובספרות המשפטית.

▪ בשלב השני, נערכו; תצפיות מקרוב בשיטות העבודה, וכן קויימו ראיונות של חוקרי סיבות מוות בתפקיד Coroners, Medical Examiners ו- מומחים אחרים במדינת New York.

▪ בשלב השלישי, עבודת המחקר גובשה ונוסחה סופית לשם הגשתה לשיפוט.

6. החידושים הצפויים בעבודת המחקר.

ב. טענה בסיסית היא, שהמודל האופטימאלי לחקירת סיבות מוות, להיבטיו השונים, שבהנחת המחקר, מחד; הוא מחייב שינויים מהותיים במודל הקיים כיום בחוק חקירת סיבות מוות, התשי"ח – 1958, העומד במרכזו של עבודת המחקר, ומאידך; הוא מחייב השלמת הלקונות הקיימות בו, בעניינים בהם החוק הקיים שותק, בהשוואה למודלים אחרים במדינות מערביות ברחבי העולם, לרבות אנגליה, שהנציב העליון מטעמה, הכניס לשיטת המשפט המנדטורית את מודל ה- Coroner, כפי שקבע ב- Coroner Ordinance 1926, אשר קדם למודל ה"שופט החוקר", שנקבע בחוק חקירת סיבות מוות הנוכחי.

ג. ניתן לומר, כי חשיבות המחקר בבירור, בבחינה, ובניתוח של מוסד "חקירת סיבות מוות", להיבטיו השונים, שפורטו לעיל, תהא בהוכחת הנחות המחקר שבמודל האופטימאלי, כדי להניחו, נר לרגלי המחוקק, לגיבוש ולניסוח מחדש של חוק חקירת סיבות מוות, כך שיכלול את התכנים הבאים:

- יגדיר בצורה ברורה את מטרותיו ואת תכליות קיומו של מוסד: "חקירת סיבות מוות".
- יקבע את המערך הפונקציונאלי לביצוע החקירה על כל היבטיה, לרבות יחסי הגומלין והכפיפויות בין ה"שופט החוקר" לבין יחידות חקירה משטרטיות ומומחים בתחומים השונים.
- יגדיר בצורה ברורה ומדודה את הסמכויות המוענקות למערך הפונקציונאלי, ככל שהדבר דרוש, בהתאם להנחות המחקר, כפי שיפורטו בפרק הרביעי העוסק במכלול הסמכויות הדרושות.
- יגדיר ויקבע באופן מלא את מעמדם ואת זכויותיהם של קרובי המשפחה בתחומי החקירה, בתחום מעמדם ביחס לגוויית יקירם, כפי שיפורט ויובהר בפרק החמישי, העוסק בזכויות קרובי המשפחה.
- יגדיר ויקבע את זכויותיהם ואת חובותיהם של הנחקרים, בחקירה עצמה ולאחריה.

אם ייעשה כן על ידי המחוקק, לאור הנחות המחקר שבמודל האופטימאלי בכל אחד מן ההיבטים שהותוו לעיל, כי אז יהא זה משום גיבוש מודל קוהרנטי והגיוני, שיהלום את תכליות היעילות והאפקטיביות במלאכת חקירת סיבות מוות. צא ולמד; שבמבחן התוצאה, החידוש של עבודת מחקר זו עשוי לבוא לידי ביטוי בשינוי משמעותי בהסדר המשפטי הקיים, זאת גם אם המחוקק יאמץ רק במקצתו של המודל, שיתגבש במחקר ההשוואתי, ובזה נבוא על שכרנו.

ד. לא למותר לציין, כי כתוצר לוואי מן המחקר ומליבון הסוגיות השונות, ניתן לצפות, כי גם אם המחוקק הישראלי לא ימצא לנכון לשנות דבר מן הקיים, הרי כל שופט, אשר ימנה את עצמו ל"שופט חוקר" על פי החוק הקיים, יוכל להפיק תועלת, בביצוע תפקידו, מהרעיונות השונים, שיובעו במסגרת המחקר ההשוואתי ומעצם הדיון, שיערך בסוגיות השונות, השנויות בחוסר אחידות במצב הקיים.

7. כללי אתיקה בביצוע עבודת המחקר

למעשה, עבודת המחקר, על פי מהותה ועל פי שיטות המחקר שפורטו לעיל, איננה כרוכה בהתמודדות עם שאלות של אתיקה, יחד עם זאת, עבודת חוקר סיבות המוות עשויה להיזקק להתמודדות שכזו, שכן הסוגיה שעניינה חקירת סיבות מוות כרוכה, מניה וביה, בשאלות יסודיות של אתיקה בביצוע החקירה, להיבטים השונים, שכן; במצבים בהם מתעורר הצורך במומחיות של פתולוג, לקביעת סיבת המוות, במצב החברתי הרגיש בו מעוררות שאלות של ערכי דת, השקפת עולם וערכי יסוד בחברה השמה את כבוד האדם ואת חירותו על ראש דאגתה, יש לתת את הדעת לשאלות אתיות הנובעות מכבוד המת, עובר לנהלי ביצוע הבדיקה מן הקל אל הכבד, היינו, בדיקה חיצונית תחילה ורק אם בבדיקה שכזו לא ניתן לקבוע את סיבת המוות, ניתן להתיר נתיחה באופן הדרגתי ורק במידה המזערית הדרושה לצורך קביעת

סיבת המוות. שאלה אתית נוספת בהקשר זה עשויה להתעורר אם מתגלה מחלוקת בין קרובי המשפחה בכל הקשור לצורך בנתיחה שלאחר המוות ובכל הקשור לצורך בשימור חלקי גופה, דגימות ורקמות במכון הלאומי לרפואה משפטית. יש לקבוע כללים ומבחנים למתן החלטות בסיטואציות כאלה.

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©